

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Kristýna Kocourková

**Alternativy nepodmíněného trestu odnětí
svobody a jejich srovnání s francouzskou
právní úpravou**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Dalibor Šelleng, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce: 29. 03. 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 130.598 znaků včetně mezer.

V Praze, dne 29. 03. 2020

.....

Kristýna Kocourková

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala JUDr. Daliboru Šellengovi, Ph.D., za vedení mé diplomové práce, cenné rady a připomínky, jakož i vstřícný přístup při zpracování diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Alternativní trest	3
1.1 <i>Pojem a účel trestu</i>	3
1.2 <i>Alternativní tresty v české právní úpravě.....</i>	6
1.3 <i>Alternativní tresty ve francouzské právní úpravě.....</i>	8
2. Probace a mediace	10
2.1 <i>Probace</i>	10
2.2 <i>Mediace</i>	12
2.3 <i>Probační a mediační služba</i>	14
3. Alternativní tresty v České republice	17
3.1 <i>Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem.....</i>	17
3.1.1 <i>Podmíněné odsouzení.....</i>	17
3.1.2 <i>Podmíněné odsouzení s dohledem</i>	21
3.2 <i>Domácí vězení.....</i>	22
3.3 <i>Obecně prospěšné práce</i>	28
3.4 <i>Peněžitý trest</i>	34
4. Alternativní tresty ve Francii	40
4.1 <i>Umístění pod elektronický dohled.....</i>	40
4.2 <i>Obecně prospěšné práce</i>	42
4.3 <i>Polo–svoboda a vnější umístění</i>	43
4.4 <i>Sociálně–soudní dohled</i>	45
5. Návrhy de lege ferenda	47
Závěr.....	49
Seznam použitých zkratk.....	52
Seznam použitých zdrojů.....	53
Abstrakt.....	58
Klíčová slova	58
Abstract	59
Key words.....	60

Úvod

Problematika nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ představuje již mnoho let velmi diskutované téma, a to nejen u nás. Nepodmíněný trest odnětí svobody hraje dlouhodobě významnou roli ve společnosti, jelikož chrání společnost před pachatelem tím, že izoluje pachatele od zbytku společnosti, a tudíž pachatel nemůže páchat další trestnou činnost, a zároveň působí jako potrestání pachatele za jeho nezákonnou činnost. Nepodmíněný trest odnětí svobody je považován (v rámci Evropy) za nejpřísnější trest, protože postihuje pachatele přímo na jeho osobní svobodě. Jelikož však trestní právo nepostihuje pouze nejzávažnější delikty, ale v trestním zákoníku se vyskytují i trestné činy méně závažné, ne vždy je nepodmíněný trest odnětí svobody tou odpovídající sankcí. Dalším důvodem, který vede k úvahám nad alternativními tresty, je také přeplněnost věznic a s tím související vysoké náklady spojené s výkonem trestu odnětí svobody. Ke zvyšování vězeňské populace nedochází pouze u nás, jedná se o celosvětový trend.

V důsledku toho se především ve druhé polovině 20. století začala ve vyspělých zemích prosazovat myšlenka alternativního sankcionování trestných činů. Alternativní opatření se vyskytují jak v oblasti trestního práva procesního, kam se řadí různé formy odklonů od tradičního trestního řízení, tak i v oblasti trestního práva hmotného, do které patří alternativy k potrestání a alternativní tresty.

V této práci je hlavní pozornost soustředěna na problematiku podmíněného odsouzení, trestu domácího vězení, obecně prospěšných prací a peněžitého trestu, tedy alternativních trestů v užším pojetí. Zároveň se tato práce zaměří na alternativní tresty ve francouzské právní úpravě, jelikož francouzský právní řád obsahuje širokou škálu sankcí. I když ne všechny alternativní tresty se osvědčily jako účinné, soubor náhrad za nepodmíněný trest odnětí svobody je ve francouzském právním řádu velmi variabilní, a kromě alternativ, které můžeme nalézt i v našem právním řádu, obsahuje řadu trestů, které v naší právní úpravě nenajdeme.

Diplomová práce je členěna na úvod, pět samostatných kapitol a závěr. První kapitola je obecnější, kdy se mimo jiné zabývá pojmem a účelem trestu. Druhá kapitola je věnována činnosti Probační a mediační služby České republiky, protože tento orgán zajišťuje výkon většiny alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Ve třetí kapitole jsou podrobně analyzovány výše uvedené druhy alternativních trestů, jež jsou zakotveny v českém trestním zákoníku. Čtvrtá kapitola se zabývá alternativními tresty z francouzského právního řádu, kdy s ohledem na rozsah práce se nelze věnovat všem francouzským alternativním trestům, ale

pouze pěti vybraným. Poslední kapitola shrnuje návrhy de lege ferenda představené v rámci třetí a čtvrté kapitoly.

Cílem této práce není pouze popsat současný stav v rámci českého a francouzského právního řádu, ale analytickým přístupem rozebrat současnou českou právní úpravu a navrhnout změny de lege ferenda.

1. Alternativní trest

1.1 Pojem a účel trestu

V každé společnosti je s pomocí právních či jiných norem určeno, jaké chování se považuje za přijatelné a povolené a jaké nikoliv, čímž společnost chrání své členy i sebe sama. Normy trestního práva chrání statky, které jsou pro určitou společnost nejvýznamnější, zatímco méně významné statky jsou chráněny normami jiných právních odvětví, například ustanoveními práva správního či občanského.

Následkem nepovoleného chování je zpravidla trest. Trest je definován jako „*zákonem stanovený právní následek za určité protiprávní jednání.*“¹ Jedná se tedy o opatření státního donucení, jímž je pachateli způsobena újma jakožto následek za jeho protiprávní jednání. Tato újma je v trestním právu pro pachatele zvláště citelná, jelikož zasahuje jak do majetkové sféry pachatele, tak v některých případech do osobní svobody pachatele a může tím být zasažena i jeho čest. Trest může pachateli uložit pouze soud. Pachatel se trestu musí podrobit a strpět ho, trest a s ním spojená újma jsou státem vynutitelné. Trest v sobě obsahuje taktéž morální odsouzení pachatele, jelikož uložený trest potvrzuje, že dané jednání je vnímáno jako zavrženíhodné.² Odsouzení pachatele za dané protiprávní jednání má také působit na společnost tím, že deklaruje, že chování, jež je v rozporu s normou trestního práva, je nepřijatelné a nebude tolerováno.

V historii se objevily dvě základní koncepce o smyslu trestu a účelu trestání, a to teorie absolutní a teorie relativní.

Absolutní teorie, jež jsou vývojově starší, spatřují podstatu trestu v něm samotném, vychází z myšlenky „*punitur, quia peccatum est*“, tedy trestá se, protože bylo páčáno zlo.

Teorie odplaty vnímá trest jako přirozenou reakci společnosti na kriminální jednání pachatele.³ Jejimi představiteli byli například Aristoteles, Tomáš Akvinský či Immanuel Kant. Tato teorie vychází z filozofie indeterminismu, která tvrdí, že se pachatel vědomě, ze své svobodné vůle, rozhodl spáchat trestný čin, a tak přistupuje na to, že za svůj protiprávní čin bude potrestán. Trest je pachateli uložen za jeho protiprávní jednání, čímž je dosaženo spravedlnosti. Dle této teorie si vina a trest musí odpovídat, ale odpůrci teorie požadují, aby při ukládání trestu byla hodnocena i osoba a poměry pachatele. Odpůrci dále tvrdí, že chápání

¹ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*, 6. vydání, Praha: Leges, 2017, s. 383.

² SOLNAŘ, V.; FENYK, J.; ČÍSAŘOVÁ, D.; VANDUCHOVÁ, M.: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření.*, Praha: Novatrix, 2009, s. 6.

³ GRÍVNA, T. a kol.: *Kriminologie*, 5. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 179.

trestu jako odplaty za spáchaný čin může pachatele vyčlenit ze společnosti, protože je trestem stigmatizován.

Absolutním teoriím kritici také vytýkají, že neusilují o nápravu pachatele a nepomáhají mu začlenit se zpátky do společnosti. Kladem těchto teorií však zůstává skutečnost, že trest jako odplata nejlépe odpovídá tomu, jak společnost chápe spravedlnost.⁴

Relativní teorie naopak spojují podstatu trestu s účelem, který stojí mimo samotný trest, tedy především s ochranou společnosti a jedince v této společnosti. Trest pouze jako odplatu za spáchaný trestný čin odmítají.⁵ Tyto teorie vychází z myšlenky „*punitur, ne peccetur*“, tedy trestá se, aby nebylo pácháno zlo.

Teorie odstrašení vychází z toho, že trest odrazuje pachatele a potenciální pachatele od páčání trestné činnosti. I zde trest představuje újmu pro pachatele, ale na rozdíl od absolutních teorií újma není cílem, ale prostředkem, jehož účelem je odradit od páčání další trestné činnosti nejenom samotného pachatele (individuální prevence), ale i ostatní, kteří by se mohli potenciálně stát pachateli (generální prevence). Součástí postihu je také odebrání veškerých výhod, které pachatel získal svou trestnou činností. Problematické však je, že vnímání závažnosti hrozícího postihu je velmi individuální, jelikož stejný potencionální trest, který na jednoho pachatele působí dostatečně strašlivě a odradí ho od páčání trestné činnosti, může druhý pachatel vnímat jako nevýznamný, a tudíž i přes hrozící trest spáchá trestnou činnost. Výše uvedené se dá ilustrovat na srovnání přístupu prvopachatele a recidivisty. Trest odnětí svobody může být pro prvopachatele tak traumatizujícím zážitkem, že si po propuštění dá velmi záležet na tom, aby žil řádný život a vyhnul se dalšímu pobytu ve vězení, zatímco pro recidivistu může znamenat jen to, že se vrací do známého prostředí, na které je zvyklý.⁶

Rehabilitační teorie se zaměřuje na osobu pachatele, kterému se má dostat odborná péče, jež zabrání tomu, aby pachatel v budoucnu páchal další trestnou činnost. Tato teorie v podstatě tvrdí, že pachatel se ke spáchaní trestného činu nerozhoduje svobodně, ale že jedná pod tlakem řady faktorů. Nápravná teorie zásadně ovlivnila sankční politiku ve většině evropských zemí a v USA v 60. letech minulého století, kdy měla vliv na budování a rekonstrukce věznic, vznik zcela nových vězeňských oddělení a rozvoj resocializačních a terapeutických programů. Z této teorie vychází i mnohé nástroje probační služby.⁷

⁴ SOLNAŘ, V.; FENYK, J.; CÍSAŘOVÁ, D.; VANDUCHOVÁ, M.: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření.*, Praha: Novatrix, 2009, s. 15.

⁵ VICHEREK, R.: *Účel trestu*, 2013, dostupné online na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu-89770.html> [cit. 26. 11. 2019].

⁶ GRIVNA, T. a kol.: *Kriminologie*, 5. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 180.

⁷ tamtéž, s. 181–182.

Eliminační teorie vychází z toho, že trest má zajistit dočasnou nebo trvalou izolaci pachatele od společnosti. Cílem této izolace je jednak chránit společnost před pachatelem, ale také zároveň způsobit pachateli citelnou újmu, která může vést k jeho nápravě. Příkladem je tzv. sociální exkomunikace, která se projevuje morálním odsouzením pachatele ze strany společnosti. Historicky tuto teorii představovalo vyhnanství nebo vyhoštění. Tato teorie však popisuje i opačný pól, a to odsouzení na neurčito. Jedná se o tresty, kde není délka trestu explicitně stanovena soudem, a o jejichž ukončení rozhodují specializované exekutivní komise. I v tomto případě je však minimální a maximální délka trestu určena platným zákonem. Pokud by však jedinou reakcí společnosti na spáchaný trestný čin bylo uvěznění pachatele, stal by se vězeňský systém pro kteroukoliv zemi ekonomicky neúnosným, jelikož provozování vězeňského systému je velmi nákladné.⁸

Restituční teorie klade důraz na odstranění následků trestného činu a odškodnění jeho obětí. Důležitou součástí této teorie jsou alternativní tresty a mediace, tedy jednání pachatele s poškozeným o rozsahu a formě nápravy způsobené škody. Specifickou podobou přístupu této teorie je tzv. restorativní justice.⁹

Později se začaly objevovat teorie smíšené, které se snaží z obou výše uvedených teorií vybrat to nejlepší, usilují o sloučení spravedlivého trestu, jaký si představují absolutní teorie, s preventivním účinkem, jak to požadují relativní teorie.

Pojem „účel trestu“ byl dříve definovaný v ustanovení § 23 trestního zákona z roku 1961 takto: „*Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.*“ Vyplývalo z něj, že účelem trestu není odplata, ale ochrana společnosti před pachateli trestného činu. V novém trestním zákoníku, který je účinný od 1. 1. 2010, však účel trestu není výslovně vyjádřen. Namísto toho zakotvuje současný trestní zákoník obecné zásady trestání, které byly promítnuty do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích.¹⁰

České trestní právo je i nadále založeno na smíšené teorii trestání, konkrétně se v něm spojuje teorie eliminační, která má za cíl ochranu společnosti před pachateli trestných činů a zabránění odsouzeným v páčání další trestné činnosti, s teorií rehabilitační, která usiluje o to,

⁸ GŘIVNA, T. a kol.: *Kriminologie*, 5. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 182-183.

⁹ tamtéž, s. 183-184.

¹⁰ VICHEREK, R.: *Účel trestu*, 2013, dostupné online na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu-89770.html> [cit. 26. 11. 2019].

aby odsouzený vedl řádný život a s teorií odstrašení, která má za cíl výchovně působit na ostatní členy společnosti.¹¹

1.2 Alternativní tresty v české právní úpravě

Alternativní tresty jsou jedním z druhů alternativních opatření. Alternativní opatření se dělí na hmotněprávní (tam se řadí alternativní tresty a alternativy k potrestání, mezi něž patří upuštění od potrestání (§ 46 TZ), upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení či zabezpečovací detence (§ 47 TZ) a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem (§ 48 TZ)) a na procesní (tzv. odklony v trestním řízení, tj. podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g TŘ), podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 TŘ), narovnání (§ 309 TŘ) a odstoupení od trestního stíhání (§ 70 ZSVM), jež je možné aplikovat pouze u mladistvých).¹²

V nejširší rovině lze alternativní tresty vymezit tak, že se jedná o všechny tresty nespojené s odnětím svobody. V rámci českého trestního práva by pak do takto široce vymezené skupiny patřily všechny druhy trestů uvedené v ustanovení § 52 TZ (samozřejmě s výjimkou nepodmíněného trestu odnětí svobody). Jako alternativní tresty by pak bylo třeba označit i trest ztráty čestných titulů a vyznamenání a trest ztráty vojenské hodnosti, přestože oba zmíněné tresty lze uložit pouze současně s nepodmíněným trestem odnětí svobody (viz § 78 odst. 1 TZ a § 79 odst. 1 TZ).

Alternativní tresty však také můžeme vymezit v užším pojetí pomocí jejich hlavního účelu, kterým je náhrada za nepodmíněný trest odnětí svobody. V rámci českého trestního práva se do této kategorie řadí pouze podmíněné odsouzení (společně s podmíněným odsouzením s dohledem), domácí vězení, obecně prospěšné práce a peněžitý trest. Pro výše uvedenou čtveřici (na rozdíl od např. trestu zákazu činnosti) je charakteristická neslučitelnost s nepodmíněným trestem odnětí svobody, avšak u peněžitého trestu to platí jen zčásti, a to, když je ukládán dle § 67 odst. 2 písm. b) TZ^{13,14}.

Současný systém alternativních trestů je reakcí na rostoucí kriminalitu, mezi jejíž důsledky se řadí přeplněnost věznic, nedostatečná účinnost trestů, které nevedou k nápravě a převýchově pachatelů, a také nedostatečná náhrada škody způsobené obětím. Od 70. let

¹¹ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*, 6. vydání, Praha: Leges, 2017, s. 388–389.

¹² ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, 2. vydání, Praha: Leges, 2014, s. 32.

¹³ Pozn.: Dle § 67 odst. 2 písm. b) TZ se ukládá peněžitý trest za přečin a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele se nepodmíněný trest odnětí svobody současně neukládá.

¹⁴ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, 2. vydání, Praha: Leges, 2014, s. 31.

minulého století tak stále více sílily názory na rozšíření spektra trestů, které budou alternativou k trestu nepodmíněného odnětí svobody. Alternativní tresty jsou zakotveny v právních rádech mnoha zemí z důvodů ekonomických (alternativní tresty jsou levnější v porovnání s náklady na výkon trestu odnětí svobody a provozování vězeňského systému), penitenciárních (eliminují nepříznivý vliv pobytu ve vězení na pachatele), kompenzačních (alternativní tresty kladou důraz i na potřeby obětí, a tudíž je zde vyšší naděje na náhradu škody způsobené obětí pachatelem) a trestněpolitických (odpovídají současnému trendu dekriminálníce společnosti a depenalizace).¹⁵

Dle statistiky Rady Evropy¹⁶ měla Česká republika k 31. lednu 2018 celkem 22.159 vězňů, což při přepočtu činí 208,8 vězňů na 100.000 obyvatel. Tato hodnota, především ve srovnání se státy západní Evropy (Francie má na 100.000 obyvatel 103,5 vězňů, Německo 77,5 vězňů, Nizozemsko dokonce pouze 54,4 vězňů), je velmi vysoká, je téměř dvojnásobná než průměr (123,7 vězňů na 100.000 obyvatel) ze všech zemí Rady Evropy, které data poskytly.

Z výše uvedené statistiky¹⁷ také vyplývá, že v České republice došlo mezi lety 2008 a 2018 k 5,4% nárůstu počtu vězňů na 100.000 obyvatel, kdy v roce 2008 bylo u nás 198,2 vězňů na 100.000 obyvatel, zatímco o deset let později to bylo již výše zmíněných 208,8 vězňů. Zatímco u nás se tento index za deset let zvýšil (i když ve statistice lze sledovat výrazný pokles v roce 2013 díky amnestii prezidenta Václava Klause), v zemích západní Evropy došlo ve výše uvedeném období k poklesu (ve Francii o 0,7 %, v Německu o 14,7 % a v Nizozemí index poklesl dokonce o 24,3 %). Ze statistiky je tedy zřejmé, že i přes to, že alternativní tresty máme v naší právní úpravě zakotvené a že nejnovější trest (domácí vězení) je v našem právním řádu již deset let, stále nedochází k dostatečnému uplatňování alternativních trestů tak, aby se vězeňská populace snižovala.

Za neochotou soudců ukládat právě trest domácího vězení mohl stát fakt, že neexistoval monitorovací systém, a tudíž kontrola výkonu tohoto trestu byla neefektivní, což se však se zavedením monitorovacího systému změnilo, a tudíž by se ukládání tohoto trestu mělo zvýšit. Za neochotou ukládat peněžité tresty může stát to, že vzhledem k majetkovým poměrům pachatele nelze tento trest uložit nebo že jeho majetkové poměry nebyly dostatečně zjišťovány v přípravném řízení. Za neochotou soudců ukládat alternativní tresty obecně však může také stát to, že jsou konzervativní, na dané změny trestního zákoníku nebyli dostatečně proškoleni a

¹⁵ GRIVNA, T. a kol.: *Kriminologie*, 5. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 187-188.

¹⁶ Statistika Rady Evropy SPACE I pro rok 2018 dostupná na http://wp.unil.ch/space/files/2019/06/FinalReportSPACEI2018_190611-1.pdf, s. 28. [cit. 26. 11. 2019].

¹⁷ tamtéž, s. 29. [cit. 26. 11. 2019].

vzhledem k velkému množství případů, které musí rozhodovat, je pro ně snazší uložit trest odnětí svobody než určovat přiměřený alternativní trest pro konkrétní případ.

Náklady státu na provozování věznic jsou však značné, jeden vězeň stojí cca. 400 tisíc korun ročně, zatímco náklady státu na výkon alternativních trestů jsou oproti těmto nákladům zanedbatelné – jsou to především náklady na provoz Probační a mediační služby ČR, která dohlíží na výkon alternativních trestů, a dále také potencionální náklady za pořízení a provoz elektronických monitorovacích náramků, které slouží především jako dohled nad výkonem trestu domácího vězení. U trestu obecně prospěšných prací naopak lze hovořit spíše o přínosu pro společnost.

1.3 Alternativní tresty ve francouzské právní úpravě

Francouzská právní úprava má značně širší škálu alternativních trestů, ale zároveň je méně přehledná než česká právní úprava. Ačkoliv se na první pohled může zdát zmatečná, francouzským soudcům umožňuje, aby mohli při rozhodování o trestu zohlednit všechna specifika případu a aby uložili vhodný trest pro konkrétního pachatele. První alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody bylo podmíněné odsouzení, které bylo do francouzského trestního zákoníku zavedeno zákonem z 26. března 1891, tzv. *loi Bérenger*.

Zákonem z 10. června 1983 byly, mimo trestu obecně prospěšných prací, kterým bude níže věnována část čtvrté kapitoly, zavedeny denní pokuty (*les jours-amendes*), které jsou obdobou našeho peněžitého trestu. Soud může pachateli uložit maximálně 360 celých denních sazeb a jedna denní sazba činí maximálně 1.000 eur, celkem tedy odsouzený může zaplatit maximálně 360.000 eur (při kurzu k 21. březnu 2020 to činí 9.788.400 Kč)¹⁸, což je podstatně nižší částka než maximální výše v České republice, jelikož ta činí 36.500.000 Kč. S ohledem na fakt, že peněžitý trest bývá ukládán i v případě závažné hospodářské kriminality, je dle mého názoru vhodnější naše přísnější právní úprava. Nejméně závažné protiprávní činy (tzv. *les contraventions*, které by se v našem právním řádu daly považovat za přestupky) jsou v článku 131-13 francouzského trestního zákoníku rozděleny do celkem pěti kategorií dle své závažnosti, pro každou kategorii je určena maximální výše pokuty, kdy pro první (nejméně závažnou) skupinu je stanovena maximální částka ve výši 38 eur, zatímco pro pátou (nejzávažnější) skupinu je to částka 1.500 eur (v případě recidivy až 3.000 eur).

¹⁸ článek 131-5 francouzského trestního zákoníku (*Code pénal*)

Hlavními alternativními tresty v užším smyslu jsou dle francouzského ministerstva spravedlnosti¹⁹ obecně prospěšné práce (*travaux d'intérêt général*) a sociálně-soudní dohled (*le suivi socio-judiciaire*). Práce se také bude věnovat umístění pod elektronický dohled (*placement sous surveillance électronique*), což je obdobou našeho trestu domácího vězení. Dalšími významnými alternativami, které většinou modifikují nepodmíněný trest odnětí svobody, ale v porovnání s českým právním řádem jsou natolik atypické, že jim je taktéž věnována část čtvrté kapitoly, jsou polo-svoboda (*la semi-liberté*) a umístění pod vnější dohled (*le placement à l'extérieur*).

¹⁹ aktualita francouzského ministerstva spravedlnosti z roku 2008 dostupná online na <http://www.justice.gouv.fr/actualite-du-ministere-10030/peines-alternatives-a-lemprisonnement-et-amenagements-de-peine-16279.html> [cit. 28. 11. 2019].

2. Probace a mediace

2.1 Probace

Probace je v současnosti jedním ze základních prvků restorativní justice a alternativního sankcionování. Soustředí se zejména na pachatele, usiluje o jeho převýchovu, ale v poslední době stále častěji probační úředníci spolupracují s organizacemi, jež se soustředí na oběti trestného činu. Tento institut pochází z anglosaského práva, do českého právního řádu byly prvky probace v pravém slova smyslu zaváděny postupně až od novely trestního zákona provedené zákonem č. 253/1997 Sb., kdy s účinností od 1. 1. 1998 byly zakotveny dva nové instituty, a to podmíněné upuštění od potrestání s dohledem a podmíněné odsouzení s dohledem. Termín „probace“ byl však do českého právního řádu inkorporován až v rámci zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. I předtím se u nás od konce 60. let minulého století vyskytovaly určité prvky probace, a to například činnost kurátorů pro mládež, jež působili u okresních národních výborů nebo sociální kurátoři, jež se věnovali tzv. sociálně nepřizpůsobivým občanům. Ve věznicích byly dále zřizovány pozice sociálních pracovníků, kteří měli za úkol zprostředkovávat kontakt odsouzených s jejich rodinami a také připravovali podmínky pro jejich případné propuštění z výkonu trestu.²⁰

V současnosti jsou probační instituty významnou skupinou opatření, která nahrazují nepodmíněný trest odnětí svobody. Mezi hlavní výhody patří fakt, že pachatel je ušetřen škodlivých důsledků výkonu trestu odnětí svobody. Pachatel dále zůstává ve společnosti a udržuje styky s rodinou i s širším prostředím, může tak vést relativně normální život a učit se přebírat na sebe zodpovědnost. Tím, že zůstane na svobodě, může pachatel také snadněji uhradit škodu, kterou způsobil trestným činem. Pachateli se také v jeho úsilí o docílení nápravy dostává účinné pomoci v podobě dohledu probačního úředníka.²¹

V odborné literatuře se vymezení probace v některých ohledech liší, zejména při vymezování probace v užším a širším smyslu. Probačí v širším smyslu se rozumí systém služeb a funkcí zajišťovaných probační službou, probací v užším smyslu je pak alternativní trestní sankce umožňující podmíněný odklad trestu na zkušební dobu při současném stanovení určitých povinností a podrobení odsouzeného bezprostřednímu dohledu probačního úředníka.²²

²⁰ ŠTERN, P.; OUŘEDNÍČKOVÁ, L.; DOUBRAVOVÁ, D.: *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*, Praha: Portál, 2010, s. 10.

²¹ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, 2. vydání, Praha: Leges, 2014, s. 176.

²² SUCHÝ, O.: *Probace, postavení a úloha probačních úředníků v mezinárodním srovnání*, Právní rozhledy, 1995, č. 7, s. 270.

Dle Púryho a Šámala²³ se mezi základní znaky probace v užším smyslu řadí:

1. závislost na výroku o vině – výroku o probaci musí vždy předcházet výrok o vině;
2. odklad výkonu trestu nebo výroku o trestu;
3. pomoc a dohled probačního pracovníka, který směřuje k převýchově pachatele a jeho řádnému životu v budoucnu;
4. výkon trestu při porušení podmínek probace.

Dle § 49 odst. 1 TZ se dohledem rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s probačním úředníkem, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona. Účelem dohledu je dle § 49 odst. 2 TZ sledování a kontrola chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti, a odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život. S dohledem jsou spojeny povinnosti pachatele vymezené v § 50 TZ, konkrétně je pachatel povinen spolupracovat s probačním úředníkem a plnit probační plán dohledu, dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách stanovených probačním úředníkem, informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání a dalších zákonem vymezených okolnostech a také umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, kde se zdržuje.

Probaci se dle § 2 odst. 1 ZPMS rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen „obviněný“), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.

Výše uvedená zákonná definice neodpovídá klasickému teoretickému vymezení probace v širším a užším smyslu. Oproti užšímu pojetí probace totiž definice zmiňuje některé činnosti navíc (např. kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody). Na druhou stranu v rámci širšího pojetí zase některé činnosti neuvádí (např. výkon dohledu nad obviněným při nahrazení vazby, tyto další činnosti jsou uvedeny v § 4 ZPMS.)²⁴

Probaci v užším smyslu lze v českém právním řádu nalézt v rámci následujících institutů:

²³ PÚRY, F.; ŠÁMAL, P.: *Nad jedním rozhodnutím o probaci*, Trestní právo, 1997, č. 7-8, s. 4-5.

²⁴ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, 2. vydání, Praha: Leges, 2014, s. 389.

- podmíněné upuštění od potrestání s dohledem (§ 48 TZ);
- podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody s dohledem (§ 84 a násl. TZ);
- výjimečné ponechání „prostého“ podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody za současného uložení dohledu (§ 83 odst. 1 písm. a) TZ);
- uložení dohledu v rámci trestu obecně prospěšných prací při výjimečném ponechání tohoto trestu v platnosti (§ 65 odst. 3 písm. a) TZ).

Dohled může být dále uložen i v rámci podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (§ 89 odst. 1 TZ), podle Ščerby²⁵ se však v tomto případě o probaci nejedná, protože nenaplnjuje všechny charakteristické znaky probationě. Logicky totiž u tohoto institutu nedochází k odložení trestu, ale naopak aby pachatel mohl být předčasně propuštěn, musí nejdříve část trestu odpykat. Při ukončení ochranného léčení lze taktéž uložit dohled, ale ani v tomto případě se o probaci nejedná.

2.2 *Mediace*

Mediace je druhou základní složkou činnosti Probační a mediační služby, snaha o smírné řešení sporů však není žádnou novinkou. Činnost připomínající dnešní mediaci byla prováděna již u původních obyvatel Severní Ameriky nebo Austrálie. Tuto činnost měla často na starost osoba v čele hierarchie společenství, protože byla všemi uznávána a respektována. V současné době se mediace začala uplatňovat nejdříve ve sporech z oblasti práva rodinného, obchodního a pracovního. Až v 70. letech minulého století se mediace v USA a v Kanadě začala uplatňovat i v oblasti trestního práva.

V mediaci se rozlišují dva základní mediační modely, a to kontinentální a anglosaský. Kontinentální model vychází z principu tradičního inkvizičního typu trestního řízení, dochází tak k zachování dominantní role orgánů činných v trestním řízení při iniciaci mediačního procesu. V nejčistší formě se kontinentální model objevuje ve Francii a Belgii, kde státní zástupce předává trestní věc pro mediaci přesně vyhodnoceným a přesně určeným způsobem a zároveň nedává mediátorovi volnost při vedení jednání, ale sám se aktivně zapojuje do procesu a zasahuje do něj. Tento model se dále aplikuje např. ve Španělsku, Nizozemí či Švýcarsku.²⁶

Anglosaský model chápe mediaci jako mimoprocesní řešení sporu a orgány činné v trestním řízení do něj vůbec nezasahují. Je na mediátorovi, jaké postupy a formy zvolí, je vázán pouze právním řádem, avšak mediátor je za výsledek jednání odpovědný. Mediaci

²⁵ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, 2. vydání, Praha: Leges, 2014, s. 186.

²⁶ ŽATECKÁ, E.: *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*, Ostrava: Key Publishing, 2007, s. 31–32.

nepředchází žádný formální akt, k rozhodnutí o uplatnění určité alternativy dochází až po proběhlé mediaci. Soud tedy rozhoduje na základě proběhlé mediace a k jejímu výsledku může přihlídnout při ukládání trestu. Tento model se uplatňuje především ve Velké Británii, Kanadě, USA a na Novém Zélandu, z evropských zemí se tomuto modelu nejvíce přibližují skandinávské země i Česká republika.²⁷

Mediací se dle § 2 odst. 2 ZPMS rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediace vychází z myšlenek restorativní justice, a tak nahlíží na trestný čin primárně jako na konflikt mezi pachatelem a obětí. Hlavním cílem je urovnání konfliktního stavu prostřednictvím zprostředkování setkání pachatele s obětí. Pachatel se v rámci procesu mediace může od oběti dozvědět, jakou újmu jí svým chováním způsobil, a zároveň se objasní, jaké důvody měl pachatel pro spáchání trestného činu, přičemž cílem je tyto důvody do budoucna eliminovat a zabránit tak pachateli v páčání další trestné činnosti.

Mediaci řídí a zprostředkovává mediátor, což je třetí nezávislá osoba, která zjišťuje zájmy obou stran a pomáhá jim tento konflikt vyřešit. Mediátor nesmí vyslovovat svůj právní názor ani názor na meritum věci, nemůže strany ani omezovat, sankcionovat ani soudit, naopak musí vždy vystupovat nestranně. Z výše uvedených důvodů by mediátorem měla být osoba, která skvěle zvládá vyjednávat a komunikovat s lidmi. Mediátor by měl být také znalý práva a mít znalosti z oboru psychologie.²⁸

Až poté, co je pachateli sděleno obvinění a příslušné středisko PMS se o vhodném případě dozví, je možné zahájit mediační činnost. Podněty k zahájení mediační činnosti přichází od policejního orgánu nebo státního zastupitelství, ale středisko PMS může kontaktovat i sám obviněný nebo poškozený či jejich blízcí. Mezi vhodné případy pro mediaci se řadí případy, kdy se oběť a pachatel osobně znali již před spácháním trestného činu nebo v případě trestných činů spáchaných prvopachatelem.²⁹

Poté, co mediátor obdrží podnět, pozve nejdříve zúčastněné osoby na úvodní konzultaci, jež slouží k mapování potřeb a zájmů jednotlivých stran trestního sporu. Během úvodní konzultace s obviněným ho mediátor nechá vyprávět událost trestného činu ze svého pohledu. Mediátor do vyprávění přiměřeně vstupuje, čímž pachatele motivuje, aby nad svým činem

²⁷ ŽATECKÁ, E.: *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*, Ostrava: Key Publishing, 2007, s. 32–33.

²⁸ tamtéž, s. 33.

²⁹ ŠTERN, P.; OUŘEDNÍČKOVÁ, L.; DOUBRAVOVÁ, D.: *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*, Praha: Portál, 2010, s. 41–42.

přemýšlel a uvažoval nad možnostmi jeho nápravy. Úvodní konzultace s poškozeným probíhá obdobně, poškozený líčí celou událost ze svého pohledu a popisuje následky, které mu pachatel způsobil. V této fázi se obviněný a poškozený společně nepotkají.³⁰

Po této fázi následuje příprava společného setkání, které je vyvrcholením společného úsilí a příprav. Nejdříve události trestného činu vypráví poškozený a po něm obviněný. Jedním z klíčových témat, které zpravidla znamenají významný posun v procesu mediace, je omluva pachatele. Pro oběť je tato omluva často první důležitý krok k odstranění újmy způsobené trestným činem. Cílem celého mediačního procesu je dohoda, ve které budou zahrnuty závazky pachatele vůči poškozenému, které mají být reálné a pro pachatele splnitelné. Dohoda bývá zpravidla písemná a je příkládána k závěrečné zprávě z mediace. Tato dohoda pak může ovlivnit úvahy státního zástupce při rozhodování o odklonech, případně úvahy soudu o druhu a výměře trestu.³¹

2.3 Probační a mediační služba

Probační a mediační služba byla zřízena výše zmíněným zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, s účinností od 1. 1. 2001. Mezi její základní cíle patří integrace obviněného do společnosti, obnovení jeho sociálních vazeb a respektování právních norem společnosti. Dalším cílem je zajistit účast poškozeného v procesu náhrady škody, čímž dochází k posílení jeho pocitu bezpečí a důvěry v právní systém. Cílem působení PMS je také ochrana společnosti.³²

Probační a mediační služba je organizační složkou státu, jež je podřízena ministerstvu spravedlnosti, které nad její činností dle § 11 odst. 2 ZPMS vykonává dohled. V jejím čele stojí ředitel, kterého dle § 3 odst. 1 ZPMS jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. V současné době je ředitelkou PhDr. Andrea Matoušková. Ústředním orgánem PMS je ředitelství PMS, kterému jsou podřízena jednotlivá střediska, z nichž většina působí přímo v sídlech okresních soudů. Střediska PMS se řídí příslušností soudu, případně v přípravném řízení příslušností státního zástupce. V obcích, jež jsou sídly více okresních soudů, mohou být střediska sloučena na nižší počet. Střediska také mohou být rozčleněna na jednotlivá specializovaná oddělení, zejména zaměřená na mladistvé obviněné či na uživatele omamných látek.³³

³⁰ ŠTERN, P.; OUŘEDNÍČKOVÁ, L.; DOUBRAVOVÁ, D.: *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*, Praha: Portál, 2010, s. 42–45.

³¹ tamtéž, s. 47–52.

³² ŽATECKÁ, E.: *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*, Ostrava: Key Publishing, 2007, s. 48.

³³ tamtéž, s. 48–49.

Dle § 6 odst. 1 ZPMS plní úkoly PMS v pracovním poměru zaměstnanci státu ve funkcích úředníků nebo asistentů PMS. Úředník PMS musí být dle § 6 odst. 2 ZPMS bezúhonný a svéprávný a musí mít vysokoškolské vzdělání v oblasti společenskovední získané ukončením studia v magisterském studijním programu a odbornou zkoušku, kterou mu středisko umožní vykonat po absolvování základního kvalifikačního vzdělání pro úředníky PMS. Na pozici asistenta jsou kladeny menší požadavky, může se jím dle § 6 odst. 3 ZPMS stát bezúhonná fyzická osoba starší 21 let, která je svéprávná a získala středoškolské vzdělání ve společenskovední oblasti. Úředníci a asistenti jsou však dle § 6 odst. 4 ZPMS povinni se i nadále vzdělávat a prohlubovat své znalosti.

Žatecká³⁴ rozlišuje činnost PMS na fázi předrozsudkovou, porozsudkovou a vykonávací. Hlavním rysem předrozsudkové fáze je objasňování příčin trestného činu a urovnání sporu mezi obviněným a poškozeným. PMS se snaží najít způsob, jak se její klienti zapojí do řešení sporu, a podílí se na přípravě podkladů pro rozhodnutí soudu či státního zástupce. Obviněný je seznámen s možností alternativních způsobů řešení trestních věcí, probační úředník také např. u trestu obecně prospěšných prací zjišťuje stanovisko obviněného k uložení tohoto trestu. Práce s obviněným se také uplatní v případě nahrazení vazby dohledem.

Porozsudková fáze představuje zejména činnost odvozenou od pravomocného rozhodnutí soudu či státního zástupce. Pracovníci PMS usilují o zajištění účinné realizace pravomocného rozhodnutí, a to především o probaci, která spočívá v odborném působení na odsouzeného, sledování jeho chování a spolupracování s jeho rodinnými příslušníky za účelem vedení řádného života. Toto působení PMS má složku represivní a motivační. Na jednu stranu kontrolují a dohlíží na plnění podmínek daných rozhodnutím, na druhou stranu se odsouzené snaží pozitivně motivovat. Pracovníci PMS komunikují zároveň i s poškozeným a informují ho o pomoci, kterou mu PMS může poskytnout.³⁵

Činnost PMS však převažuje ve fázi vykonávací, což dle Žatecké³⁶ není příliš pozitivní, jelikož původní snaha při utváření PMS byla a stále je taková, aby se co nejvíce případů řešilo již ve stádiu přípravného řízení. Do vykonávací fáze spadá dohled nad chováním obviněného v případech rozhodnutí o nahrazení vazby dohledem, podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody nebo kontrola výkonu alternativních trestů jako např. trestu obecně prospěšných prací.

³⁴ ŽATECKÁ, E.: *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*, Ostrava: Key Publishing, 2007, s. 54.

³⁵ tamtéž, s. 56.

³⁶ tamtéž, s. 56.

Problémem PMS je nedostatečný počet pracovníků, jehož důsledkem je nedostatečný prostor pro věnování se individuálním potřebám pachatele. Aktuálně připadá na jednoho pracovníka v průměru 72 případů probace, dalších 23 případů ročně eviduje pak každý pracovník v rámci výkonu mediačních činností. Cílem PMS je tak optimalizovat počty odborných zaměstnanců na střediscích, aby se zatížení PMS v oblasti probace pohybovalo v rozmezí 50–60 případů na jednoho pracovníka.³⁷

³⁷ Koncepce PMS do roku 2025 dostupná na https://www.pmscr.cz/download/2017_Koncepce_PM_do_roku_2025.pdf. [cit. 20. 02. 2020].

3. Alternativní tresty v České republice

3.1 Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem

3.1.1 Podmíněné odsouzení

Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody je jedním z tradičních alternativních trestů. Do právní úpravy platné na našem území byl dle francouzského vzoru zaveden již zákonem č. 562/1919 Sb. z. a n., o podmíněném odsouzení a o podmíněném propuštění. Avšak uherský trestní zákon, jež byl platný na Slovensku, znal podmíněné odsouzení již od roku 1908, zatímco na území dnešní České republiky bylo k tomuto účelu využíváno právo milosti.³⁸

Podmíněné odsouzení spočívá v tom, že soud pachateli sice uloží trest odnětí svobody, ale nepřistoupí k jeho okamžitému výkonu, nýbrž výkon trestu odkládá na zkušební dobu. Výchovné působení na pachatele tedy spočívá v hrozbě výkonu trestu odnětí svobody. Uložený trest odnětí svobody plní funkci určité výstrahy pro pachatele, která ukazuje, jaké následky by nastaly po porušení jeho povinností v průběhu zkušební doby. Pokud však pachatel výstrahu respektuje a dodrží všechny stanovené podmínky, trest odnětí svobody není nikdy vykonán. Dle § 81 odst. 2 TZ lze podmíněně odložit pouze výkon trestu odnětí svobody, nelze tedy podmíněně odložit výkon jiného trestu, avšak u mladistvých lze dle § 28 a násl. ZSVM podmíněně odložit i výkon peněžitého opatření.

Současný trestní zákoník pojímá podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem jako zvláštní varianty trestu odnětí svobody, nikoliv jako samostatný druh trestu, což vyplývá z § 52 odst. 2 TZ, kde je uvedeno, že trestem odnětí svobody se rozumí nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Přestože jsou tyto dva tresty zákonem pojaty jakožto varianty trestu odnětí svobody, rozdíly mezi nimi jsou zcela zásadní. Nepodmíněný trest odnětí svobody přímo omezuje a postihuje osobní svobodu odsouzeného a odsouzený je povinen strpět pobyt ve věznici po stanovenou dobu, podmíněné odsouzení pouze ve velmi omezené míře limituje svobodné rozhodování odsouzeného o jeho životě, jelikož odsouzenému vzniká povinnost vést řádný život a popř. též dodržovat určitá specifická omezení a povinnosti. V praxi však tyto omezení a povinnosti nejsou příliš využívány.³⁹ Nepodmíněné odnětí svobody je tedy pro pachatele sekundární sankcí, která nastane v případě, kdy neplní uložené

³⁸ SOLNAŘ, V.; FENYK, J.; CÍSAŘOVÁ, D.; VANDUCHOVÁ, M.: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření.*, Praha: Novatrix, 2009, s. 101–102.

³⁹ Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 02. 2014, sp. zn. Ts 43/2012.

povinnosti ze sankce primární, tj. z podmíněného odsouzení. Podmíněné odsouzení tak funguje jako varování pro pachatele, kterému tímto soud sděluje, že další protiprávní jednání pro něj již bude mít závažné důsledky. Varování má smysl především u prvopachatelů, pro něž podmíněné odsouzení představuje druhou šanci na řádný život. Dle Ščerby⁴⁰ lze konstatovat, že podmíněné odsouzení má všechny podstatné znaky samostatného druhu trestu a od nepodmíněného trestu odnětí svobody se zásadně odlišuje především v povinnostech ukládaných odsouzenému, a tak je třeba podmíněné odsouzení chápat jako samostatný druh trestu. Stejný názor zastávají i Solnař a kol.⁴¹

Podle § 81 odst. 1 TZ může soud podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody, který nepřevyšuje tři roky, jestliže vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu. Dle § 81 odst. 2 TZ se povolení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody netýká výkonu ostatních trestů uložených vedle tohoto trestu.

Na rozdíl od ostatních alternativních trestů uvedených dále v této kapitole není podmíněné odsouzení vázáno na určenou kategorii trestných činů. Horní hranice sazby trestu odnětí svobody nehraje z hlediska možnosti uložení podmíněného odsouzení žádnou roli, rozhodující je konkrétní závažnost spáchaného činu a konkrétní výměra ukládaného trestu odnětí svobody.

Základní podmínka pro podmíněné odsouzení spočívá v tom, že soud vyměří pachateli trest odnětí svobody nepřevyšující tři roky, což znamená, že tento trest lze použít u širokého okruhu trestných činů, teoreticky ho lze použít u všech trestných činů při využití institutu mimořádného snížení trestu odnětí svobody, avšak u nejzávažnějších trestných činů jde o možnost opravdu výjimečnou.

Další podmínkou pro uložení tohoto trestu je, že soud musí dospět k závěru, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba výkon trestu odnětí svobody. Soud tedy musí být přesvědčen, že v daném případě se jedná o pachatele, u kterého postačí pouze určitá hrozba trestem odnětí svobody, a není třeba trest odnětí svobody v jeho případě vykonávat.

Soud při podmíněném odsouzení stanoví v souladu s § 82 odst. 1 TZ zkušební dobu na jeden rok až pět let, jež počíná právní mocí rozsudku. Zkušební doba by se měla v rámci

⁴⁰ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, 2. vydání, Praha: Leges, 2014, s. 226–227.

⁴¹ SOLNAŘ, V.; FENYK, J.; CÍSAŘOVÁ, D.; VANDUCHOVÁ, M.: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*, Praha: Novatrix, 2009, s. 104–105.

zákoně škály od jednoho roku do pěti let pohybovat na přibližně stejném místě, na němž se pohybuje uložený trest odnětí svobody v rozpětí několika dnů až do tří let. Spíš výjimečně by měla být stanovena dlouhá zkušební doba při uložení krátkého trestu odnětí svobody a naopak.⁴² Soud může dle § 82 odst. 2 TZ uložit podmíněně odsouzenému přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, jež směřují k tomu, aby vedl řádný život a jejichž demonstrativní výčet je uveden v § 48 odst. 4 TZ.⁴³ Soud mu zpravidla také uloží, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem. Jedná-li se o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může mu soud dle § 82 odst. 3 TZ uložit i některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé. V § 82 odst. 4 TZ je stanoveno, že doba, po kterou podmíněně odsouzený vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, se započítává do zkušební doby nově stanovené při podmíněném odsouzení pro týž skutek (v případě, kdy je původní rozhodnutí zrušeno cestou mimořádných opravných prostředků a je vydáno nové pravomocné rozhodnutí) nebo do zkušební doby stanovené při uložení úhrnného nebo souhrnného trestu nebo společného trestu za pokračování v trestném činu. Kontrolu nad chováním odsouzeného a nad dodržováním uložených omezení může provádět dle § 329 odst. 1 TŘ probační úředník činný mimo obvod soudu, který ve věci rozhodl v prvním stupni, a to na základě dožádání adresovaného okresnímu soudu, v jehož obvodu odsouzený bydlí, pracuje nebo se zdržuje. Pokud však předseda senátu nepověří výkonem kontroly probačního úředníka, v pravidelných termínech, nejpozději jedenkrát za šest měsíců, zjišťuje dle § 329 odst. 2 TŘ, zda podmíněně odsouzený vede řádný způsob života a dodržuje omezení, která mu byla rozsudkem uložena.

Jestliže po uplynutí zkušební doby dojde soud k závěru, že podmíněně odsouzený vedl řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, dle § 83 odst. 1 TZ soud vysloví, že se osvědčil. Při rozhodování, zda se odsouzený osvědčil, v případech, kdy odsouzenému byla uložena povinnost nahradit podle svých sil způsobenou škodu, musí soud zkoumat schopnosti a možnosti podmíněně odsouzeného tuto povinnost splnit z pohledu jeho majetkových, osobních a zdravotních poměrů, jelikož je vždy třeba zjistit, jestli k jejímu nesplnění došlo ze strany podmíněně odsouzeného zaviněně nebo v důsledku okolností na jeho vůli nezávislých.⁴⁴ Pokud však soud dojde k opačnému závěru, a to popřípadě již během zkušební doby, rozhodne soud o výkonu trestu, a zároveň dle § 83 odst. 5 TZ rozhodne o způsobu výkonu trestu. Ve

⁴² ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, 2. vydání, Praha: Leges, 2014, s. 232.

⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 08. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1032/2011.

⁴⁴ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. 08. 2006, sp. zn. 3 To 668/2006.

výjimečných případech může soud vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat podmíněně odsouzení v platnosti, i když odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu, a dle § 83 odst. 1 TZ stanovit nad odsouzeným dohled, přiměřeně prodloužit zkušební dobu, ne však o více než dvě léta, přičemž nesmí překročit horní hranici zkušební doby ve výši pěti let (dle § 82 odst. 1 TZ), nebo stanovit dosud neuložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TZ směřující k tomu, aby vedl řádný život. O tom, zda se podmíněně odsouzený osvědčil nebo zda se nařídí výkon podmíněně odloženého trestu, rozhodne soud dle § 330 odst. 1 TŘ ve veřejném zasedání. Ve veřejném zasedání rozhodne i o ponechání podmíněného odsouzení v platnosti. Proti výše uvedeným rozhodnutím je dle § 330 odst. 3 TŘ přípustná stížnost, jež má odkladný účinek. Odsouzený je oprávněn být při projednávání přítomen, aby se mohl vyjádřit ke všem provedeným důkazům. Soud je povinen zjistit skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti.⁴⁵ Pokud soud neučiní žádné z rozhodnutí dle § 83 odst. 1 TZ do jednoho roku od uplynutí zkušební doby, aniž by na tom měl podmíněně odsouzený vinu, má se dle § 83 odst. 3 TZ za to, že se podmíněně odsouzený osvědčil.

Podmíněně odsouzený zaviní, že nebylo rozhodnuto zejména tím, že často měnil pobyt nebo se zdržuje na neznámém místě v cizině, aniž by změnu oznámil příslušným orgánům. V takovém případě již nemůže vzniknout fikce, že se podmíněně odsouzený osvědčil, a tak je jedinou možností rozhodnutí soudu dle § 83 odst. 1 TZ.⁴⁶ Naopak skutečnost, že se podmíněně odsouzený nachází ve vazbě v jiné věci nebo vykonává trest odnětí svobody, sama o sobě nezakládá jeho vinu na tom, že soud do jednoho roku od uplynutí zkušební doby nerozhodl o tom, zda se podmíněně odsouzený osvědčil.⁴⁷ Soud nemůže rozhodnout dle § 83 odst. 1 TZ o výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody pouze na základě skutečnosti, že obviněný je trestně stíhán pro trestnou činnost, kterou spáchal ve zkušební době podmíněného odsouzení. Soud je povinen vyčkat ukončení tohoto trestního stíhání, jestliže nejsou splněny jiné důvody pro rozhodnutí, že se trest odnětí svobody, jehož výkon byl odložen, vykoná. Fikce osvědčení v takovém případě nastat nemůže. To však neplatí v případě, kdy během trestního stíhání tvořícího uvedenou překážku dojde k zásadním průtahům v řízení zaviněným orgány činnými v trestním řízení.⁴⁸

⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 04. 2007, sp. zn. II. ÚS 222/07.

⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 08. 04. 2009, sp. zn. 11 Tz 117/2008.

⁴⁷ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočka Tábor ze dne 07. 03. 1995, sp. zn. 14 To 57/95.

⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 02. 2001, sp. zn. 4 Tz 4/2001, obdobně rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 17. 02. 1986, sp. zn. 4 Tz 2/86.

3.1.2 *Podmíněné odsouzení s dohledem*

Podmíněné odsouzení s dohledem bylo do českého právního řádu zavedeno novelou č. 253/1997 Sb. s účinností od 1. 1. 1998. Podstatou tohoto trestu je, že výkon uloženého trestu odnětí svobody je podmíněně odložen na zkušební dobu, v jejímž průběhu je však podmíněně odsouzený vystaven dohledu probačního úředníka. Na rozdíl od podmíněného odsouzení dle § 81 odst. 1 TZ jde tedy o přísnější institut, kdy pachatel je povinen dodržovat omezení a povinnosti vyplývající z dohledu, navíc je ale tento trest spojen s intenzivnějším výchovným působením na pachatele směřujícím k jeho resocializaci. Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody s dohledem tak může soud dle § 84 TZ uložit za situace, kdy je třeba zvýšeně sledovat a kontrolovat chování pachatele a poskytnout mu potřebnou péči a pomoc ve zkušební době. Tato situace může nastat v případě, kdy lze na základě okolností konkrétního případu rozpoznat jeden či více faktorů, které zvyšují riziko opakování trestné činnosti a tomuto riziku nelze čelit pouhým stanovením přiměřených omezení či povinností. Dle Ščerby⁴⁹ může jít typicky o případy, kdy byl trestný čin spáchán v přímé souvislosti s tím, že pachatel nemá trvalé zaměstnání ani žádný jiný legální zdroj příjmů, kdy se trestného činu dopustil v důsledku negativního vlivu jiných osob či v souvislosti se zneužíváním návykových látek.

Stejně jako u podmíněného odsouzení soud stanoví dle § 85 odst. 1 TZ zkušební dobu na jeden rok až pět let s tím, že zkušební doba se počíná právní mocí rozsudku. Podmíněně odsouzenému, nad kterým byl stanoven dohled, může soud dle § 85 odst. 2 TZ stejně jako u podmíněného odsouzení uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti dle § 48 odst. 4 TZ, jež směřují k tomu, aby vedl řádný život. Soud mu zpravidla také uloží, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem. U pachatelů ve věku blízkém věku mladistvých může soud dle § 85 odst. 3 TZ též uložit některé z výchovných opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Po právní moci rozsudku, v němž bylo rozhodnuto o podmíněném odsouzení s dohledem, soud opatřením dle § 330a odst. 1 TŘ pověří probačního úředníka, v jehož obvodu má odsouzený bydliště nebo pracoviště, aby sledoval jeho chování a dodržování uložených omezení a povinností. Při výkonu dohledu nelze podmíněně odsouzenému ukládat jiné povinnosti, než které vyplývají ze zákona nebo z odsuzujícího rozsudku.

Pokud podmíněně odsouzený dodrží všechny uložené podmínky a vede po dobu zkušební doby řádný život, soud vysloví dle § 86 odst. 1 TZ, že se osvědčil. V opačném případě,

⁴⁹ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, 2. vydání, Praha: Leges, 2014, s. 242.

a to popřípadě již během zkušební doby, rozhodne soud o výkonu trestu, a zároveň dle § 86 odst. 4 TZ rozhodne o způsobu výkonu trestu. Stejně jako u podmíněného odsouzení může soud výjimečně ponechat podmíněné odsouzení s dohledem v platnosti, i když odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu, a dle § 86 odst. 1 TZ stanovit nad odsouzeným další povinnosti v rámci uloženého dohledu, přiměřeně prodloužit zkušební dobu, ne však o více než dvě léta, přičemž nesmí překročit horní hranici zkušební doby ve výši pěti let (dle § 85 odst. 1 TZ), nebo stanovit dosud neuložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TZ směřující k tomu, aby vedl řádný život. Z nálezu Ústavního soudu⁵⁰ vyplývá, že výjimečná okolnost případu může spočívat i v kumulaci výkonů trestů odnětí svobody, která je v celkové výměře nepřiměřená závažnosti spáchané trestné činnosti nebo osobě pachatele.

Z procesního hlediska se dle § 330a odst. 2 TŘ na rozhodnutí o tom, zda se podmíněně odsouzený, u něhož byl nařízen dohled, osvědčil, nebo zda se nařídí výkon podmíněně odloženého trestu, obdobně užije ustanovení § 330 TŘ.

Fikce o osvědčení podmíněně odsouzeného nastává dle § 86 odst. 2 TZ za zcela stejných podmínek jako u prostého podmíněného odsouzení. Rozhodnutí o osvědčení se podmíněně odsouzeného či vznik fikce dle § 86 odst. 2 TZ má za následek, že se na pachatele dle § 86 odst. 3 TZ hledí, jako by nebyl odsouzen.

3.2 Domácí vězení

Trest domácího vězení byl do českého právního řádu zaveden s účinností nového trestního zákoníku, avšak tento druh trestu byl již součástí trestního zákona č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, který v ustanovení § 262 umožňoval uložit domácí vězení místo vězení prvního stupně pachatelům bezúhonné pověsti, kteří by jinak nemohli obstarávat svůj úřad, obchod nebo si zajišťovat výdělek. Podmínkou byl dle § 246 slib odsouzeného, že se pod žádnou záminkou nevzdálí od svého domu, popř. postavení strážce k jeho příbytku.⁵¹

Tento trest má svůj původ v zámoří, v USA začal být užíván již v osmdesátých letech 20. století, dále se s tímto trestem setkáme v řadě zemí západní Evropy. Hlavním důvodem pro zavedení tohoto trestu bylo očekávání, že se sníží podíl ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody, jelikož tato sankce představuje určitý kompromis mezi omezením svobody pachatele trestného činu a jeho ponecháním na svobodě.⁵²

⁵⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 07. 2019, sp. zn. II. ÚS 4022/18.

⁵¹ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, 2. vydání, Praha: Leges, 2014, s. 308.

⁵² ŠČERBA, F.: *Právní úprava nových alternativních trestů*. In: Jelínek, J. (ed.): *O novém trestním zákoníku*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké právnícké dny, květen 2009, s. 58.

Systematickým výkladem § 52 TZ lze dojít k závěru, že trest domácího vězení je druhý nejprísrnější trest zakotvený v českém trestním zákoníku. Dle § 53 odst. 2 TZ ho lze při splnění zákonem stanovených podmínek uložit samostatně, i když trestní zákon na některý trestný čin takový trest nestanoví. Tento trest je upraven v § 60 TZ, kde v prvním odstavci jsou vymezeny podmínky uložení trestu. První podmínkou pro uložení trestu domácího vězení je to, že se musí jednat o pachatele přečinu.⁵³ Další podmínkou je, že vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to popřípadě i vedle jiného trestu. Poslední podmínkou, vymezenou v § 60 odst. 1 písm. b) TZ, je písemný slib pachatele, ve kterém slíbí, že se bude ve stanovené době zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost. Pokud tedy pachatel nebude s uložení tohoto trestu souhlasit, svůj slib nedá a trest pak nemůže být uložen. Trest domácího vězení může být uložen nejvýše na dva roky.

V druhém odstavci § 60 TZ je upravena možnost ukládání trestu domácího vězení jakožto samostatného trestu. Ten lze samostatně uložit v případě, kdy vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.

V třetím odstavci § 60 TZ je upravena vlastní podstata tohoto trestu. Ten spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se po dobu výkonu tohoto trestu v určeném obydlí nebo jeho části v soudem stanoveném časovém období, nebrání-li mu v tom důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotních služeb u poskytovatele zdravotních služeb v důsledku jeho onemocnění nebo úrazu. V takovém případě je zdravotnické zařízení povinno na vyžádání orgánu činného v trestním řízení mu tuto skutečnost sdělit. Dle § 60 odst. 4 TZ může soud odsouzenému povolit navštěvování pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění i ve dnech pracovního klidu a pracovního volna.

Soud také může dle § 60 odst. 5 TZ uložit pachateli na dobu výkonu trestu domácího vězení přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TZ, které směřují k tomu, aby pachatel vedl řádný život. Zpravidla mu soud také uloží, aby dle svých sil nahradil škodu nebo nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení, které trestným činem získal. Pokud je pachatel ve věku blízkém věku mladistvých, může mu soud dle § 60 odst. 6 TZ v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4 TZ, též některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé.

⁵³ Pozn.: Dle § 14 TZ se přečinem rozumí všechny nedbalostní trestné činy a úmyslné trestné činy s horní hranicí trestu odnětí svobody do pěti let.

S ohledem na maximální délku uložení tohoto trestu a na fakt, že systematicky se jedná o druhý nejpřísnější trest, je patrné, že trest domácího vězení je primárně alternativou ke kratším trestům odnětí svobody, u kterých individuálně-preventivní výchovný zájem převáží nad potřebou ochrany společnosti, tedy uvězněním pachatele. Tento trest je spojen s výrazným omezením svobody odsouzeného, a to především s ohledem na jeho volný čas, ale trest vykonává v rodinném a pracovním prostředí, namísto výkonu trestu nepodmíněného odnětí svobody, kdy na pachatele může vězeňské prostředí působit negativně. Další výhodou tohoto trestu je, že poškozený může očekávat náhradu újmy s větší pravděpodobností díky tomu, že odsouzený může při výkonu trestu pracovat, čímž získá potřebné finanční prostředky.

Výkon trestu domácího vězení je upraven v § 334a–334h TŘ a ve vyhlášce Ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení. Poté, co se rozhodnutí, jímž byl trest domácího vězení uložen, stane vykonatelným, nařídí předseda senátu dle § 334a TŘ výkon trestu. Toto nařízení zašle předseda senátu odsouzenému a příslušnému středisku Probační a mediační služby a určí v něm počátek výkonu trestu a místo výkonu trestu. Z formulace § 334a odst. 1 TŘ sice vyplývá, že předseda senátu má odsouzenému zaslat nařízení výkonu trestu bezodkladně po okamžiku vykonatelnosti rozsudku či trestního příkazu, avšak předseda senátu může jednak z důležitých důvodů výkon trestu domácího vězení odložit, a jednak v určitých případech je třeba provést důkladné a někdy i relativně zdlouhavé zjišťování skutečností důležitých zejména pro stanovení místa výkonu trestu.⁵⁴

V druhém odstavci § 334a TŘ je o počátku výkonu trestu domácího vězení uvedeno pouze to, že ho stanoví předseda senátu tak, aby si odsouzený mohl obstarat své záležitosti. Tím je myšleno zejména vyřízení rodinných a pracovních záležitostí. Standardně by měla postačovat doba přibližně 14 dnů ode dne vykonatelnosti rozhodnutí, kterým byl trest uložen, avšak v odůvodněných případech může být stanovena i doba delší.⁵⁵

Místo výkonu trestu domácího vězení stanoví dle § 334a odst. 3 TŘ předseda senátu v obydlí odsouzeného v místě trvalého pobytu nebo v místě, kde se odsouzený zdržuje, a to s přehlednutím k jeho osobním a rodinným poměrům. Pokud je odsouzený zaměstnán, předseda senátu přihlédne i k místu výkonu zaměstnání a k možnostem dopravy do zaměstnání. Posuzování stavu obydlí je velmi důležité, protože jestliže obydlí, ve kterém by odsouzený měl trest vykonávat, je nepřijatelné, neměl by být trest domácího vězení vůbec uložen. Za nepřijatelné obydlí lze například považovat obydlí, kde chybí základní sociální vybavení nebo

⁵⁴ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, 2. vydání, Praha: Leges, 2014, s. 325.

⁵⁵ tamtéž, s. 326.

v něm žije velký počet osob. Z důležitých důvodů může být dle § 334e odst. 1 TŘ místo výkonu trestu změněno v průběhu výkonu trestu, a to rozhodnutím předsedy senátu.

Kontrolu nad výkonem trestu domácího vězení je dle § 334b TŘ zajišťuje Ministerstvo spravedlnosti nebo jím k výkonu elektronické kontroly zřízená organizační složka státu ve spolupráci s Probační a mediační službou prostřednictvím elektronického kontrolního systému umožňujícího detekci pohybu odsouzeného nebo Probační a mediační služba namátkovou kontrolou prováděnou probačním úředníkem. Přestože trest domácího vězení je v českém právním řádu zakotven od 1. 1. 2010, až do roku 2018 nebyl v provozu elektronický kontrolní systém, jehož zprovoznění bylo oficiálně oznámeno dne 21. 9. 2018.⁵⁶

Do zavedení elektronického systému bylo jedinou možností kontrolovat výkon trestu prováděním kontroly prostřednictvím Probační a mediační služby, a to zpravidla osobně, nebo telefonicky, a proto byl tento trest ukládán sporadicky. U výkonu elektronického monitoringu se obecně rozlišují tři základní modely. Prvním je model tradiční, kdy se odsouzený musí zdržovat ve stanovené době v určeném obydlí, což je kontrolováno prostřednictvím elektronického náramku a řídicí jednotky, jež je v tomto obydlí umístěna. Odsouzený tedy může v určených časech obydlí opustit. Další model je zahraniční literaturou označovaný jako „house arrest“. Tento model je podobný tradičnímu modelu, hlavním rozdílem však je, že se osoba může pohybovat mimo bydliště pouze ve velmi omezeném čase (např. dvě hodiny denně). Třetí GPS model se skládá z elektronického náramku a mobilní řídicí jednotky. Osoba se přitom nesmí pohybovat na předem určených zónách, popřípadě mimo tyto zóny. Nejčastěji je tento model kombinován s tradičním modelem.⁵⁷

Elektronický monitorovací systém umožňuje dálkovou kontrolu výkonu trestu, a to kombinací kotníkového náramku na těle odsouzeného, který obsahuje GPS, a kontrolní domácí stanicí. Elektronický náramek umí identifikovat, zda se odsouzený nachází ve stanovený čas na určeném místě, rozpoznat, kde se odsouzený nachází mimo bydliště a zachytit trasu jeho pohybu, vymezit zóny, ve kterých se odsouzený nesmí nacházet (či naopak musí) a také stanovit pro jednotlivé zóny individuální harmonogram platnosti omezení. Dále může kontrolovat, jestli je dodržován zákaz konzumace alkoholu, a to tak, že odsouzený si musí na výzvu udělat test (součástí zařízení je i alkohol tester) a přístroj ho u toho vyfotografuje. Zařízení je vodotěsné a pokud by se ho odsouzený pokusil sejmout, spustí se alarm. Elektronický monitorovací systém

⁵⁶ aktualita Ministerstva spravedlnosti: *Elektronické náramky jsou v ostrém provozu*, 2018, dostupná online na <https://www.justice.cz/?clanek=elektronicke-naramky-jsou-v-ostrem-provo-1> [cit. 10. 02. 2020]

⁵⁷ ŠELLENG, D.: *K novele trestních předpisů provedených zákonem č. 150/2016 Sb.*, Kriminální věda, 2016, č. 4, s. 251.

také umožňuje kontrolovat, jestli se odsouzený nesnaží přiblížit k osobě, s níž má povinnost zdržet se kontaktu. Ochrana lze zajistit tak, že kolem chráněné osoby se vytyčí ochranný perimetr nastavením zakázaných zón pro odsouzeného. V případě jakéhokoliv porušení stanovených pravidel elektronický náramek bezprostředně upozorní operační středisko. Jeden den monitorování odsouzeného vyjde na 150 Kč, jedná se tedy tak o značnou úsporu v porovnání s náklady na jeden den odsouzeného ve vězení.⁵⁸

Za podmínek uvedených v § 61 TZ může soud přeměnit trest domácího vězení na nepodmíněný trest odnětí svobody, tedy v případě, kdy se pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu vyhýbá nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší uložené podmínky výkonu trestu domácího vězení, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest. Lze přeměnit celý trest domácího vězení nebo jeho zbytek, a to tak, že za každý i jen započatý jeden den nevykonaného trestu domácího vězení se počítá jeden den odnětí svobody. Dle § 334g TR o přeměně rozhodne předseda senátu na návrh probačního úředníka nebo i bez návrhu, proti rozhodnutí je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek. Soud v rozhodnutí zároveň určí i způsob výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody. Každý prohřešek odsouzeného však automaticky neznamená, že dojde k přeměně jeho trestu, jelikož soud má zkoumat celkové chování pachatele, nikoliv pouze jeho dílčí porušení. Z judikatury⁵⁹ vyplývá, že pachatel, kterému byl uložen trest domácího vězení a který se ve stanovené době nezdržoval v určeném obydlí, nemůže tímto jednáním naplnit znaky skutkové podstaty trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 1 písm. g) TZ, jelikož trestní zákoník pro takový případ upravuje postup dle § 61 TZ, čímž zajišťuje jiný způsob vykonání tohoto trestu.

Novelou trestního zákoníku z. č. 390/2012 Sb. se v trestním zákoníku objevil institut přeměny trestu odnětí svobody v trest domácího vězení. Z § 57a TZ vyplývá, že soud může po výkonu poloviny uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody přeměnit odsouzenému za přečin zbytek trestu v trest domácího vězení, jestliže odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu, svým chováním a plněním svých povinností prokázal polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život. Při přeměně trestu odnětí svobody v trest domácího vězení se každý den nevykonaného zbytku trestu odnětí svobody počítá za jeden den trestu domácího vězení,

⁵⁸ *Co umí náramky pro vězně? Sledují trasu pohybu a měří alkohol od 0,2 promile*, 2018, dostupné online na <https://www.ceska-justice.cz/2018/09/umi-naramky-vezne-sleduji-trasu-pohybu-meri-alkohol-od-02-promile/> [cit. 11. 02. 2020].

⁵⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 05. 2013, sp. zn. 11 Tz 17/2013.

příčemž soud není vázán maximální výměrou trestu stanovenou v § 60 odst. 1 TZ. K rozhodnutí o přeměně trestu odnětí svobody v trest domácího vězení je dle § 320 odst. 2 TR příslušný soud, v jehož obvodu odsouzený vykonává trest odnětí svobody, jelikož se uplatní tato speciální úprava příslušnosti ve vztahu k obecnému ustanovení § 315 odst. 2 TR.⁶⁰

Na rozdíl od podmíněného propuštění nebyla v případě přeměny trestu odnětí svobody v trest domácího vězení stanovena žádná lhůta pro opakování žádosti. Zákonodárce však nestanovil lhůtu pro rozhodnutí o přeměně trestu odnětí svobody v trest domácího vězení, a tak soudy nejsou nuceny nařizovat tato jednání přednostně, na rozdíl od rozhodování o podmíněném propuštění. Právě tato dlouhá doba, která uplyne od podání žádosti do vydání rozhodnutí, může být dle Vicherka⁶¹ tím hlavním problémem, proč není tento institut odsouzenými využíván. Dalším důvodem pro nevyužití tohoto institutu může být fakt, že podmínky pro podmíněné propuštění a přeměnu jsou v podstatě totožné a je zřejmé, že odsouzený je raději propuštěn na svobodu, než aby pokračoval ve výkonu trestu. Žádost o přeměnu tak může být pro odsouzené náhradním plánem v případě, kdy je jejich žádost o podmíněné propuštění zamítnuta a oni by museli čekat dalších 6 měsíců pro podání nové žádosti.

Při ukládání trestu domácího vězení musí mít soud důvodně za to, že k naplnění účelu trestu postačí uložení trestu domácího vězení, a tudíž soud má povinnost zjistit co nejvíce informací o pachateli, o jeho rodině a o jeho pracovních a sociálních vazbách, ale také se má zaměřit na okolnosti spáchání trestného činu. Na základě získaných informací pak soud určí denní režim výkonu trestu, který je individualizován osobě pachatele a který bude vést pachatele k řádnému životu.

V praxi je tento trest ukládán velmi zřídka, v roce 2018 byl uložen pouze 195 odsouzeným.⁶²

Současná právní úprava má dle mého názoru příliš úzce vymezené podmínky pro uložení trestu domácího vězení, především omezení na pachatele přečinů je dle mého názoru hlavním nedostatkem. Mám za to, že trest domácího vězení je vhodnou alternativou pro prvopachatele závažnějších majetkových a hospodářských trestných činů, kteří jsou v současnosti buď odsouzeni k příliš mírnému podmíněnému trestu, nebo naopak k příliš

⁶⁰ Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 07. 06. 2013, sp. zn. 3 Nt 15/2013.

⁶¹ VICHEREK, R.: *Přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení*, Státní zastupitelství, 2017, č. 4, s. 20–22.

⁶² statistika Ministerstva spravedlnosti dostupná online na: <https://www.justice.cz/web/msp/statistiky2> [cit. 17. 03. 2020].

omezujícím nepodmíněnému trestu odnětí svobody, jelikož se zpravidla nejedná o osoby nebezpečné pro společnost (na rozdíl od pachatelů násilné trestné činnosti), a navíc by se tím, že by mohli vykonávat zaměstnání, zvýšila šance na náhradu újmy poškozeným.

Dle mého názoru by tedy bylo vhodnější neomezit ukládání trestu domácího vězení pouze na přečiny, ale navázat jednu z podmínek pro uložení trestu domácího vězení na konkrétní trestní sazbu stejným způsobem, jako v případě podmíněného trestu. Samozřejmostí je, že odsouzený by musel být veden k zachování pracovních návyků, rodinných a společenských vazeb a také k náhradě újmy způsobené trestným činem.

3.3 *Obecně prospěšné práce*

Trest obecně prospěšných prací byl do českého právního řádu zakotven s účinností od 1. 1. 1996 novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 152/1995 Sb. Na právní úpravu tohoto trestu mělo vliv i přijetí nového trestního zákoníku, kdy došlo k zpřísnění právní úpravy obecně prospěšných prací. Vývoj právní úpravy byl dále ovlivněn i několika novelami trestního zákoníku.

Obecně prospěšné práce představují relativně přísnější alternativní trest, i ve výčtu druhů trestů v § 52 TZ je tento trest uveden na třetím místě, za trestem odnětí svobody a trestem domácího vězení. Nelze však považovat trest obecně prospěšných prací za mírnější než trest podmíněného odsouzení, jelikož je také rozhodující jejich výměra a dopad na pachatele.⁶³ Je určen zejména pro pachatele, které nestačí postihnout podmíněným trestem odnětí svobody a kterým zároveň nelze či není vhodné uložit peněžitý trest (např. z důvodu špatných majetkových poměrů pachatele). Jedná se o určitý druh legální nucené práce, jež je však v souladu s mezinárodněprávním a ústavněprávním zákazem nucených prací, jelikož účelem trestu je nahrazení nepodmíněného trestu odnětí svobody.⁶⁴

Soud může dle § 62 odst. 1 TZ uložit trest obecně prospěšných prací, pokud odsuzuje pachatele za přečin. Při splnění této podmínky lze v souladu s § 53 odst. 2 TZ tento trest uložit i tehdy, když trestní zákoník za daný trestný čin tento trest nestanoví. Trest obecně prospěšných prací může být uložen jako samostatný trest, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele není třeba uložení jiného trestu. Tento trest může být dle § 53 odst. 1 TZ také uložen vedle jiného trestu, avšak s výjimkou trestu odnětí

⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 03. 1997, sp. zn. 2 Tzn 13/97 a usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 06. 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001.

⁶⁴ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, 2. vydání, Praha: Leges, 2014, s. 295.

svobody a trestu domácího vězení. Jelikož dle § 52 odst. 2 se trestem odnětí svobody rozumí nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, vyplývá z toho neslučitelnost trestu obecně prospěšných prací s podmíněným odsouzením. Domnívám se, že trest obecně prospěšných prací by mohl být ukládán současně s podmíněným odsouzením, jelikož si tyto tresty svou povahou neodporují a mohl by se tím zvýšit výchovný účinek trestu.

V návaznosti na řadu negativních zkušeností, kdy byl pachateli trest obecně prospěšných prací ukládán opakovaně i přesto, že při předchozím odsouzení tito pachatelé nesplnili dané povinnosti a došlo k přeměně na trest odnětí svobody, je v trestním zákoníku zakotveno omezení opětovného ukládání. Dle § 62 odst. 2 TZ soud tento trest zpravidla neuloží pachateli, kterému byl trest obecně prospěšných prací v době tří let předcházejících uložení tohoto druhu trestu přeměněn na trest odnětí svobody podle § 65 odst. 2 TZ. Nejedná se však o absolutní zákaz, jelikož trest obecně prospěšných prací ve výše uvedené situaci nelze uložit *zpravidla*. Obecně lze výjimku z tohoto zákazu připustit v případě, kdy soud může konstatovat zásadní a výraznou změnu v okolnostech případu a v postoji pachatele k trestu oproti dřívějšímu odsouzení. To může nastat např. tehdy, kdy pachatel má na rozdíl od předchozího odsouzení rodinu, od níž lze očekávat, že bude mít pozitivní vliv na pachatele při výkonu trestu obecně prospěšných prací, stálé zaměstnání apod. Soud musí uložení trestu obecně prospěšných prací i přes zákaz uvedený v § 62 odst. 2 TZ náležitě odůvodnit.⁶⁵ Ze zjištění Nejvyššího soudu⁶⁶ však vyplývá, že soudy plně respektují § 62 odst. 2 TZ a v takových případech ukládají trest obecně prospěšných prací minimálně.

Specifickou podmínkou zakotvenou v § 64 TZ je stanovisko pachatele. Soud při ukládání trestu obecně prospěšných prací přihledne ke stanovisku pachatele, k jeho zdravotnímu stavu a k možnosti uložení tohoto trestu. Z formulace tedy vyplývá, že nelze tento trest uložit, aniž by si soud toto stanovisko opatřil. V případě, kdy je trest obecně prospěšných prací ukládán rozsudkem po provedení hlavního líčení, nepředstavuje zajištění stanoviska pachatele problém, jelikož ho soud může od pachatele získat v průběhu hlavního líčení. V případě, kdy je tento trest ukládán trestním příkazem, je třeba postupovat dle § 314e odst. 3 TŘ, který říká, že trest obecně prospěšných prací může být uložen pouze po předchozím vyžádání si zprávy probačního úředníka obsahující zjištění o možnostech výkonu tohoto trestu a o zdravotní způsobilosti obviněného, včetně stanoviska obviněného k uložení tohoto druhu trestu. Uložení tohoto trestu je tak sice podmíněno stanoviskem, nikoliv však souhlasem

⁶⁵ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, 2. vydání, Praha: Leges, 2014, s. 299.

⁶⁶ stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 02. 2014, sp. zn. Ts 43/2012.

pachatele, přestože i v rámci Rady Evropy je doporučováno uložení trestu obecně prospěšných prací pouze se souhlasem pachatele. Souhlas pachatele s tímto trestem je vyžadován např. ve Francii či Velké Británii. Hlavním argumentem je to, že pokud pachatel s uložení trestu obecně prospěšných prací souhlasí, je zde velká šance, že pachatel trest skutečně vykoná. Dle Ščerby⁶⁷ však není rozhodný souhlas pachatele s uložení tohoto trestu, ale spolehlivé zjištění jeho postoje a motivace k vykonání trestu, k čemuž plně postačuje zákonná podmínka spočívající ve zjištění stanoviska pachatele.

Kromě stanoviska pachatele musí soud přihlídnout také k jeho zdravotnímu stavu. Tento faktor může ovlivnit jednak konkrétní výměru tohoto trestu, ale může také vést k tomu, že soud trest obecně prospěšných prací pachateli neuloží, jelikož v § 64 TZ je zakázáno uložit tento trest pachateli, pokud je zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce.⁶⁸

Dalším kritériem uvedeným v § 64 TZ, ke kterému soud musí přihlídnout, je možnost uložení trestu. Tím je myšleno to, že by se soud měl zabývat tím, zda existuje dostatek vhodných pracovních míst v bydlišti pachatele či v jeho okolí, nebo zda existuje možnost, že by pachatel mohl případně za výkonem práce dojíždět apod.⁶⁹

Dle § 62 odst. 3 TZ trest obecně prospěšných prací spočívá v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům spočívající v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností. Práce nesmí sloužit výdělečným účelům odsouzeného. Tento trest může soud uložit ve výměře od 50 do 300 hodin, čímž došlo ke snížení horní hranice o 100 hodin oproti předchozí právní úpravě, jež byla účinná do 31. 12. 2009 a umožňovala uložit tento trest až do výše 400 hodin. Z judikatury vyplývá, že soud je omezen nejen horní hranicí 300 hodin, ale je také omezen horní sazbou trestu odnětí svobody stanovenou ve zvláštní části trestního zákoníku za daný trestný čin, aby pachatel v případě přeměny v trest odnětí svobody nestrávil ve věznici delší čas, než je přípustné.⁷⁰ Naopak uložení tohoto trestu není vyloučeno v případě, že po případném přepočtu nedosahuje trest

⁶⁷ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, 2. vydání, Praha: Leges, 2014, s. 301.

⁶⁸ SOTOLÁŘ, A.; PÚRY, F.; ŠÁMAL, P.: *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*, Praha: C. H. Beck, 2000, s. 322-323.

⁶⁹ SOLNAŘ, V.; FENYK, J.; CÍSAŘOVÁ, D.; VANDUCHOVÁ, M.: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření.*, Praha: Novatrix, 2009, s. 122.

⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 05. 2007, sp. zn. 4 Tz 34/2007.

odnětí svobody ani dolní hranice trestní sazby, jež je stanovena pro daný trestný čin ve zvláštní části trestního zákoníku.⁷¹

Soud může také pachateli uložit na dobu trestu i přiměřená opatření a přiměřené povinnosti dle § 48 odst. 4 TZ, které směřují k tomu, aby vedl řádný život. Soud zpravidla pachateli taktéž uloží, aby dle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou svým přečinem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení, jež přečinem získal.

Odsouzený je povinen vykonat obecně prospěšné práce osobně a bezplatně ve svém volném čase, a to nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu, tedy ode dne, kdy soud rozhodne o druhu a místě výkonu obecně prospěšných prací dle § 336 odst. 2 TŘ. Doba jednoho roku byla zkrácena ze dvou let novelou provedenou zákonem č. 150/2016 Sb. Dle Šellenga⁷² však tato novela byla zbrklá, jelikož jí nepředcházela kvalifikovaná analýza současného stavu vykonávání tohoto trestu tak, aby se ve výsledku například neukázalo, že tato zkrácená doba je nepřiměřeně krátká pro výkon trestu v maximální možné výměře 300 hodin. Do této doby se však dle § 65 odst. 1 TZ nezapočítává doba, po kterou odsouzený nemohl obecně prospěšné práce vykonávat pro zdravotní nebo zákonné překážky, nebo byl ve vazbě nebo vykonává trest odnětí svobody.

Z judikatury vyplývá, že kromě zákonné lhůty je odsouzený povinen dodržovat také dobu, jež je stanovena v harmonogramu výkonu prací, která může být i kratší než jeden rok.⁷³ Odsouzený také nemůže soudem stanovené podmínky výkonu tohoto trestu svévolně měnit a pokud tak učiní a vykoná práce v rozporu s rozhodnutím soudu, nelze takto vykonané práce pokládat za výkon nařízeného trestu obecně prospěšných prací.⁷⁴

V případě, kdy odsouzený neplní podmínky trestu obecně prospěšných prací, je možné tento trest přeměnit v trest odnětí svobody, trest domácího vězení nebo peněžitý trest. O přeměně může soud rozhodnout i během doby stanovené pro jeho výkon, a to z důvodů, že odsouzený nevede řádný život (řádny život primárně znamená to, že pachatel nebude páchat novou trestnou činnost), odsouzený se vyhýbá nástupu výkonu trestu, odsouzený bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací či jinak maří výkon tohoto trestu, nebo odsouzený zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest. Při rozhodování o přeměně trestu postupuje soud v souladu s ustanovením § 340b TŘ.

⁷¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 03. 2001, sp. zn. 7 Tz 41/2001.

⁷² ŠELLENG, D.: *K novele trestních předpisů provedených zákonem č. 150/2016 Sb.*, Kriminallistika, 2016, č. 4, s. 244.

⁷³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 10. 1998, sp. zn. 7 Tz 138/98.

⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 08. 04. 2003, sp. zn. 4 Tz 16/2003.

Podstatné je, zda pro určení počtu neodpracovaných hodin je rozhodující okamžik, kdy odsouzený zavinil přičinu k přeměně, nebo doba, kdy soud o přeměně rozhoduje. Z judikatury Nejvyššího soudu⁷⁵ vyplývá, že zahájení řízení či dokonce i nepravomocné rozhodnutí o přeměně není překážkou pro pokračování ve výkonu obecně prospěšných prací, rozhodný je tedy moment rozhodování soudu. Tím je sledován výchovný účel trestu a odsouzenému je poskytnuta možnost odvrátit výkon trestu odnětí svobody provedením obecně prospěšných prací do doby nástupu výkonu trestu odnětí svobody.

Základním a nejspíše i nejcitelnějším postihem pro pachatele je přeměna trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody. Zákon stanoví v § 65 odst. 2 písm. c) TZ závazný přepočít, dle kterého se každá i jen započatá hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací počítá za jeden den odnětí svobody. Tento trest lze tak maximálně přeměnit na trest odnětí svobody v délce 300 dnů (v případě, kdy pachateli bylo uloženo 300 hodin obecně prospěšných prací a on nevykonal ani jednu hodinu). Při rozhodnutí o přeměně soud zároveň rozhodne i o způsobu jeho výkonu, tedy o zařazení odsouzeného do konkrétního typu věznice.

Novelou trestního zákoníku z roku 2011, která byla provedena zákonem č. 330/2011 Sb., byla zavedena možnost přeměnit trest obecně prospěšných prací v trest domácího vězení. Dle § 65 odst. 2 písm. a) lze k takové přeměně přistoupit jen tehdy, když jsou splněny podmínky uvedené v § 60 odst. 1 TZ, což jsou podmínky uložení trestu domácího vězení, jež jsou podrobně popsány v podkapitole 3.2. Pokud pachatel tyto podmínky splňuje, uplatní se zde stejný přepočítový postup jako u přeměny na trest odnětí svobody, tedy každá i jen započatá hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá jako jeden den domácího vězení. Stejně jako u trestu odnětí svobody lze i v tomto případě uložit trest domácího vězení v maximální délce 300 dnů. Pokud by i tento trest řádně nevykonával, lze trest domácího vězení přeměnit dle § 61 TZ na trest odnětí svobody.

O rok později byla další novelou, která byla provedena zákonem č. 390/2012 Sb., zavedena možnost přeměnit trest obecně prospěšných prací v peněžitý trest. Na rozdíl od předchozích dvou možností přeměny zde není stanoveno žádné přepočítové pravidlo. Ustanovení § 65 odst. 2 písm. b) TZ pouze stanoví, že soud při rozhodování o přeměně trestu obecně prospěšných prací v peněžitý trest musí pro případ, že by peněžitý trest ve stanovené lhůtě nebyl vykonán, stanovit náhradní trest odnětí svobody, který ale nesmí být přísnější nežli trest, který by pachateli hrozil v případě přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí

⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 10. 1998, sp. zn. 7 Tz 138/98 a usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 05. 2019, sp. zn. 8 Tz 59/2019-I.

svobody. To znamená, že náhradní trest odnětí svobody může být uložen maximálně ve výši 300 dní.

Přestože je z právní úpravy patrný záměr zákonodárce o snížení počtu krátkodobých trestů odnětí svobody, dle mého názoru toto řešení není nejlepším. Alternativní tresty mají být pro pachatele poslední šancí vyhnout se trestu odnětí svobody, a tak v případě, kdy trest obecně prospěšných prací nevykoná a nemá pro to žádný ospravedlnitelný důvod, neměl by se snižovat význam obecně prospěšných prací a takovému pachateli by se měl trest přeměnit v trest odnětí svobody. Smysl přeměny alternativního trestu v jiný alternativní trest však spatřuji v přeměně peněžitého trestu v trest obecně prospěšných prací, popř. v trest domácího vězení, a to v případech, kdy by byl výkon peněžitého trestu příliš tvrdý a byla by jím např. ohrožena vyživovací povinnost.

Ve výjimečném případě může soud dle § 65 odst. 3 TZ vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat trest obecně prospěšných prací v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu tohoto trestu až o šest měsíců, i když odsouzený zavedl příčinu k přeměně trestu, a stanovit nad odsouzeným na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku dohled, stanovit odsouzenému na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku dosud neuložená přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TZ, nebo, je-li odsouzený ve věku blízkém věku mladistvých, stanovit na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku některé z výchovných opatření podle § 63 odst. 3 TZ.

Trest obecně prospěšných prací se dle § 335 TŘ vykonává v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, s jeho souhlasem však může být vykonáván i mimo tento obvod. Jakmile je rozhodnutí, ve kterém je pachateli stanoven trest obecně prospěšných prací, vykonatelné, zašle předseda senátu jeho opis probačnímu úředníkovi. Probační úředník připravuje návrh na určení druhu místa výkonu obecně prospěšných prací, v němž vychází z potřeby výkonu těchto prací v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, a přihlíží k tomu, aby odsouzený trest vykonával co nejbližší místu svého bydliště. Při přípravě návrhu spolupracuje probační úředník se střediskem Probační a mediační služby v obvodu soudu, v němž má být trest vykonáván. Pokud by měl být trest obecně prospěšných prací vykonáván mimo obvod okresního soudu, ve kterém má odsouzený bydliště, je součástí návrhu probačního úředníka i písemný souhlas odsouzeného s tímto výkonem. Dle § 336 odst. 2 TŘ o druhu a místě výkonu obecně prospěšných prací rozhodne na návrh probačního úředníka okresní soud, který tento trest uložil. Součástí tohoto rozhodnutí je dle § 336 odst. 3 TŘ i poučení o povinnosti odsouzeného dostavit se do 14 dnů od oznámení tohoto rozhodnutí na středisko Probační a mediační služby v obvodu okresního soudu, v němž má být trest vykonáván, a to za účelem

projednání podmínek výkonu trestu. Obsahem rozhodnutí je dále povinnost odsouzeného dostavit se v den stanovený probačním úředníkem pověřeným kontrolou nad výkonem tohoto trestu na obecní úřad nebo instituci, u nichž má obecně prospěšné práce vykonávat, a to za účelem nástupu výkonu trestu. Odsouzený je zároveň poučen o následcích nesplnění těchto povinností. Po nabytí právní moci rozhodnutí soud vyzoomí středisko Probační a mediační služby v obvodu okresního soudu, ve kterém má být trest vykonán, a zároveň opatřením pověří probačního úředníka, který je činný v obvodu tohoto soudu, kontrolou nad výkonem trestu.

Určení místa a druhu výkonu trestu a jeho následná realizace je standardním průběhem při výkonu tohoto trestu. Trestní řád však předpokládá ještě další tři možnosti: odklad výkonu trestu, přerušení a upuštění od výkonu trestu. Pro odklad a přerušení výkonu trestu jsou podmínky v podstatě identické, o odkladu nebo přerušení výkonu trestu může předseda senátu rozhodnout celkem ze čtyř důvodů. Prvním důvodem je dle § 339 odst. 1 TŘ přechodné zhoršení zdravotního stavu odsouzeného, které mu znemožňuje trest vykonat – v tomto případě není v trestním řádu specifikována doba odkladu, resp. přerušení. Druhým důvodem je okolnost, že odsouzená je těhotná nebo je matkou novorozence dítěte – v tomto případě je výkon trestu dle § 339 odst. 2 TŘ odložen, resp. přerušen na dobu jednoho roku po porodu. Třetím důvodem je poskytování zvláštní ochrany a pomoci dle zvláštního právního předpisu – v tomto případě předseda senátu dle § 339 odst. 3 TŘ odloží nebo přeruší výkon trestu do doby ukončení poskytování zvláštní ochrany a pomoci. Posledním důvodem je dle § 340 odst. 1 TŘ povolání k výkonu vojenské činné služby – v tomto případě není, stejně jako u prvního důvodu, specifikována doba odkladu, resp. přerušení. Předseda senátu může také dle § 339 odst. 3 TŘ rozhodnout o odkladu z jiných důležitých důvodů, a to na dobu nejvýše tří měsíců ode dne, kdy rozhodnutí, kterým byl tento trest uložen, nabylo právní moci.

O upuštění od výkonu trestu obecně prospěšných prací nebo jeho zbytku rozhodne předseda senátu dle § 340a TŘ v případě, kdy je odsouzený v důsledku změny svého zdravotního stavu dlouhodobě neschopen tento trest vykonat.

V případě, kdy bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno nebo jakmile byl trest obecně prospěšných prací vykonán, hledí se dle § 65 odst. 4 TZ na pachatele, jako by nebyl odsouzen.

3.4 Peněžitý trest

Peněžitý trest jakožto základní majetková sankce postihuje peněžní prostředky pachatele. Je jedním z nejstarších druhů trestů a v evropském měřítku je v dnešní době jednou

z nejosvědčenějších alternativ krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody.⁷⁶ Na rozdíl od trestu obecně prospěšných prací či trestu domácího vězení není jen alternativou k trestu odnětí svobody, ale lze ho uložit i vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody. Jak bylo uvedeno výše, od účinnosti novely provedené zákonem č. 390/2012 Sb. plní peněžitý trest nejen funkci samostatného druhu trestu, ale také funkci sekundární sankce, jež může nastoupit jakožto důsledek porušení podmínek trestu obecně prospěšných prací.

Výchovný efekt peněžitého trestu se projeví především, pokud je tento trest ukládán pachateli, kterému se nepovedlo získat majetkový prospěch. Výměra peněžitého trestu není totiž omezena hodnotou majetku získaného trestnou činností, ale tímto trestem lze postihnout i majetek, který pachatel nabyl poctivou prací.⁷⁷

Soud může pachateli uložit peněžitý trest ve třech případech. V prvním případě může soud tento trest dle § 67 odst. 1 TZ pachateli uložit, jestliže pachatel pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Tento trest dále může být dle § 67 odst. 2 písm. a) TZ uložen, pokud trestní zákon uložení tohoto trestu za spáchaný trestný čin dovoluje. Posledním případem je situace, kdy soud tento trest ukládá dle § 67 odst. 2 písm. b) TZ za přečin a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele nepodmíněný trest odnětí svobody současně neukládá. Peněžitý trest lze ve všech výše uvedených případech ukládat samostatně i vedle jiného trestu, dle § 53 odst. 1 TZ ho však nelze uložit vedle trestu propadnutí majetku. Při ukládání peněžitého trestu dle § 67 odst. 2 písm. b) TZ je také vyloučeno zároveň uložit nepodmíněný trest odnětí svobody. Dle § 67 odst. 3 TZ může být peněžitý trest uložen jako samostatný trest, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Výše uvedené ustanovení je klíčové zejména při ukládání peněžitého trestu dle § 67 odst. 1 TZ, protože takto může soud aplikovat pouze peněžitý trest i u závažných zločinů. Další obecnou podmínkou pro ukládání peněžitého trestu je ustanovení § 68 odst. 6 TZ, které soudu zakazuje uložit peněžitý trest, pokud je zřejmé, že by byl nedobytný, což je samozřejmě logickou podmínkou, jelikož uložení peněžitého trestu by v tomto případě představovalo nutnost výkonu náhradního trestu odnětí svobody, takže výsledek by byl stejný jako kdyby byl pachateli rovnou uložen nepodmíněný trest odnětí svobody. Pro závěr o zřejmé nedobytnosti je stěžejní zjistit osobní a majetkové poměry pachatele, „zejména pak čistého příjmu, dalších odměn, druhu a hodnoty majetku (majetkových aktiv), ale také jeho závazků,

⁷⁶ SOLNAŘ, V.; FENYK, J.; CÍSAŘOVÁ, D.; VANDUCHOVÁ, M.: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření.*, Praha: Novatrix, 2009, s. 136.

⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. 08. 1987, sp. zn. 1 Tz 23/87.

včetně rozsahu jeho zákonné vyživovací povinnosti a rozsahu povinnosti na náhradu škody“.⁷⁸ Úvaha o dobytosti musí být dle judikatury Nejvyššího soudu nadřazená zájmu na majetkovém postihu pachatele.⁷⁹ Soudy spíše presumují dobytost než nedobytnost tohoto trestu s tím, že v případě nedobytnosti se rozhodne o upuštění od výkonu trestu dle § 344 odst. 1 TŘ.⁸⁰

O nedobytnost peněžitého trestu jde tehdy, pokud soud při rozhodování o jeho uložení shledá, s ohledem na osobní a majetkové poměry pachatele, že peněžitý trest nemůže vykonat, a to ani zaplacením ve splátkách. Pro neuložení peněžitého trestu pro jeho nedobytnost nestačí jen určitá pravděpodobnost o tom, že by tento trest pachatel nemohl zaplatit ani neochota pachatele tak učinit, nýbrž z provedeného dokazování musí tato nedobytnost vyplynout.⁸¹

Peněžitý trest je ukládán v rozsahu, jež je vymezen denními sazbami, a to součinem počtu denních sazeb a výše denních sazeb. Dle § 68 odst. 1 TZ je rozsah počtu denních sazeb stanoven mezi 20 a 730 s tím, že dle § 68 odst. 2 TZ činí denní sazba nejméně 100 Kč a nejvíce 50.000 Kč, tedy maximální výměra tohoto trestu činí 36.500.000 Kč (na rozdíl od předchozí právní úpravy, kdy bylo možné uložit maximálně 5.000.000 Kč). Počet denních sazeb určí soud dle § 68 odst. 3 TZ s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu. Výši jedné denní sazby stanoví soud se zřetelem k osobním a majetkovým poměrům pachatele. Přitom vychází zpravidla z čistého příjmu, kterého pachatel dosahuje nebo by mohl dosahovat průměrně za jeden den. Důsledkem peněžitého trestu by mělo být citelné snížení životního standardu pachatele, aby jej pachatel skutečně pocíťoval jako trest za svůj čin.⁸² Dle Ústavního soudu nedochází k porušení základních práv a svobod, jestliže peněžitý trest působí odsouzenému určité nepohodlí či komplikace, v jejichž důsledku je nucen prodat část svého majetku či si vzít půjčku, jež bude schopen splácet.⁸³ Soud v rozhodnutí uvede dle § 68 odst. 5 TZ počet a výši denních sazeb. Nelze-li od pachatele očekávat, že peněžitý trest zaplatí ihned, může soud stanovit, že peněžitý trest bude uhrazen v přiměřených měsíčních splátkách. Zároveň soud může určit, že výhoda splátek odpadá, pokud pachatel nezaplatí dílčí splátku včas. Dle § 68 odst. 7 TZ připadají zaplacené částky peněžitého trestu státu.

Pohružka náhradním nepodmíněným trestem odnětí svobody je způsobem, jak donutit odsouzeného k zaplacení peněžitého trestu. Náhradní trest odnětí svobody se dle § 69 odst. 1 TZ ukládá až na čtyři léta, nesmí však spolu s uloženým trestem odnětí svobody, pokud

⁷⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 05. 2014, sp. zn. 6 Tdo 538/2014.

⁷⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 08. 2016, sp. zn. 5 Tdo 866/2016.

⁸⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 06. 2016, sp. zn. 4 Tdo 821/2016.

⁸¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 01. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1411/2010.

⁸² VICHÉREK, R.: *Přeměna peněžitého trestu*, Trestněprávní revue. 2017. č. 1, s. 8.

⁸³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 06. 09. 2016, sp. zn. IV. ÚS 2139/16 a usnesení Ústavního soudu ze dne 04. 04. 2017, sp. zn. II. ÚS 3323/16.

peněžitý trest není ukládán jako trest samostatný, přesahovat horní hranici trestní sazby pro konkrétní trestný čin. Nařízení výkonu náhradního trestu odnětí svobody je však chápáno až jako nejzazší prostředek, nezaplacení peněžitého trestu má primárně za následek jeho vymáhání.⁸⁴ Odsouzený navíc může dle § 344 odst. 4 TŘ kdykoliv odvrátit výkon náhradního trestu nebo jeho poměrné části tím, že peněžitý trest nebo jeho poměrnou část zaplatí.

Poté, co se stal vykonatelným rozsudek, podle něhož je odsouzený povinen zaplatit peněžitý trest, vyzve předseda senátu dle § 341 TŘ odsouzeného, aby jej zaplatil do patnácti dnů a upozorní ho, že jinak bude zaplacení vymáháno. Dle § 342 odst. 1 TŘ však může předseda senátu na žádost odsouzeného z důležitých důvodů odložit výkon peněžitého trestu, a to na dobu nejvýše tří měsíců ode dne, kdy rozsudek nabyl právní moci, nebo povolit splácení peněžitého trestu po částkách tak, aby byl celý zaplacen nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy rozsudek nabyl právní moci. Jestliže pominou důvody, pro které byl výkon trestu odložen, nebo pokud odsouzený nedodrží bez závažného důvodu splátky, může předseda senátu dle § 342 odst. 2 TŘ povolení odkladu nebo splátek odvolat. Předseda senátu dle § 343 odst. 1 TŘ nařídí vymáhání peněžitého trestu, pokud jej odsouzený nezaplatí do patnácti dnů poté, co byl k zaplacení vyzván, do patnácti dnů poté, co mu bylo oznámeno rozhodnutí, jímž povolený odklad nebo povolené splácení byly odvolány, nebo do uplynutí doby, na kterou byl výkon trestu odložen. Pokud bylo nařízeno vymáhání peněžitého trestu, jehož výkon je zajištěn na majetku odsouzeného, na jeho úhradu se dle § 343 odst. 2 TŘ přednostně užije zajištěný majetek. Pro zajištění úhrady možného budoucího peněžitého trestu může totiž soud a v přípravném řízení státní zástupce zajistit dle § 344a odst. 1 TŘ určenou část majetku obviněného, je-li obviněný stíhán pro trestný čin, za který je třeba vzhledem k povaze a závažnosti trestného činu a poměrům obviněného očekávat uložení peněžitého trestu.

Soud upustí dle § 344 odst. 1 TŘ od výkonu tohoto trestu nebo jeho zbytku, jestliže se odsouzený v důsledku okolností na jeho vůli nezávislých stal dlouhodobě neschopným peněžitý trest zaplatit nebo by výkonem trestu byla vážně ohrožena výživa nebo výchova osoby, o jejíž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat.

Na pachatele, kterému byl uložen peněžitý trest za přečin spáchaný z nedbalosti, se dle § 69 odst. 4 TZ hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno. Omezení vzniku fikce neodsouzení na nedbalostní přečiny, čímž se tato úprava liší od fikce neodsouzení u trestu obecně prospěšných prací, má souvislost s tím, že peněžitý trest, jak bylo uvedeno výše, lze uložit i za velmi závažné

⁸⁴ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, 2. vydání, Praha: Leges, 2014, s. 270.

trestné činy, u kterých by vznik této fikce nebyl vhodný. Dle mého názoru by však nebylo na škodu spojit vznik fikce neodsouzení i s méně závažnými úmyslnými trestnými činy, např. s přečiny obecně.

Novelou provedenou zákonem č. 390/2012 Sb. byla do trestního zákoníku zakotvena možnost, aby soud přeměnil dle § 69 odst. 2 TZ peněžitý trest v trest domácího vězení nebo obecně prospěšných prací, pokud jej pachatel ve stanovené lhůtě nevykoná. Před nařízením náhradního trestu odnětí svobody tak musí soud zvážit, zda peněžitý trest má přeměnit v některý z alternativních trestů. Pokud by odsouzený porušil i podmínky alternativního trestu, soud nařídí výkon náhradního trestu odnětí svobody. Dle Vicherka⁸⁵ je postup soudu dle § 69 odst. 2 TZ obligatorní, tedy dle jeho názoru nelze náhradní trest nařídít bezprostředně, ale až po přeměně v některý z alternativních trestů. Dle převažujícího názoru je třeba však postup podle § 69 odst. 2 TZ pokládat za fakultativní.⁸⁶ Zákon však nestanoví žádné přepočtové pravidlo pro tuto přeměnu, soud však musí respektovat maximální výměry těchto trestů, tzn. že peněžitý trest lze přeměnit nejvíce na dva roky domácího vězení, anebo na 300 hodin obecně prospěšných prací.⁸⁷ Nařízení náhradního trestu je však možné až po neúspěšném vymáhání peněžitého trestu za podmínky, že nepřichází v úvahu postup dle § 344 odst. 1 TŘ (upuštění od výkonu peněžitého trestu) nebo přeměna v trest obecně prospěšných prací nebo v trest domácího vězení, případně dle § 342 odst. 1 TŘ (odklad nebo splátky peněžitého trestu), a je-li zjevné, že by výkon tohoto trestu mohl být zmařen (§ 344 odst. 3 TŘ).⁸⁸

Mezi hlavní výhody peněžitého trestu se řadí stejně jako u ostatních alternativních trestů fakt, že tento trest nemá za následek vytržení odsouzeného z jeho zázemí, odsouzený může nadále vykonávat své zaměstnání, žije se svou rodinou a nemusí čelit obtížnému znovuzačleňování do společnosti. Výkon tohoto trestu, mimo několik mediálně exponovaných případů, u nichž však bývá zároveň uložen i nepodmíněný trest odnětí svobody, je relativně anonymní, a tak peněžitý trest neakcentuje negativní hodnocení trestného činu ani jeho pachatele.

Další výhodou je skutečnost, že dle § 68 odst. 7 TZ připadají zaplacené částky peněžitého trestu státu. Navíc náklady na dobytý peněžitý trest jsou výrazně nižší než náklady

⁸⁵ VICHEREK, R.: *Přeměna peněžitého trestu*, Trestněprávní revue. 2017. č. 1, s. 9.

⁸⁶ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, 2. vydání, Praha: Leges, 2014, s. 272. a JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*, 6. vydání, Praha: Leges, 2016, s. 117.

⁸⁷ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*, 6. vydání, Praha: Leges, 2016, s. 117.

⁸⁸ ŠÁMAL, P.: *Peněžitý trest z pohledu soudní praxe aneb jak zvýšit jejich ukládání*, 2018, dostupné online na: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/penezite-tresty-z-pohledu-soudni-praxe-aneb-jak-zvysit-jejich-ukladani> [cit. 16. 03. 2020].

výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody. Tato výhoda však přestává platit v případě, kdy je nařízen náhradní trest odnětí svobody. Soudy však na druhou stranu také zatěžuje obligatorní vymáhání dle § 343 TŘ. Zdlouhavé a mnohdy i bezvýsledné vymáhání odráží část soudců od častějšího ukládání tohoto trestu.⁸⁹

Ukládání tohoto trestu je však značně komplikované pro soudce, jelikož mají uložit tento trest mezi 20 a 730 denními sazbami podle závažnosti případu, avšak nemají mnoho vodítek, jak dojít k finálnímu počtu. Dle Drápala⁹⁰, s jehož názorem se ztotožňuji, by bylo vhodné nastavit obecné hranice pro základní trestní sazby, konkrétně je-li horní hranice sazby jeden rok, počet denních sazeb by neměl překročit 150. Je-li dva roky, pak 300, je-li tři roky, pak 450, je-li čtyři roky, pak 600 a je-li pět let, pak maximum, tedy 730 denních sazeb.

Dle mého názoru by se rovněž mělo zakotvit přepočtové pravidlo pro přeměnu peněžitého trestu v trest domácího vězení či v trest obecně prospěšných prací, jelikož současná právní úprava je pro soudce nedostatečná a může vést k tomu, že soud raději nařídí výkon náhradního trestu odnětí svobody, než aby peněžitý trest přeměnil v jiný alternativní trest.

Co se týká četnosti ukládání peněžitého trestu, v roce 2018 soudy uložily 9.864 peněžitých trestů, tento trest byl uložen celkem 18,12 % odsouzeným. Jedná se o velmi významný nárůst ukládání tohoto trestu, jelikož o tři roky dříve, tedy v roce 2015, byl tento trest uložen pouze 5,8 % odsouzeným.⁹¹

Vzhledem k přeplněnosti věznic je vhodné zamyslet se nad tím, zda uložení peněžitého trestu (a současně s ním i trestu obecně prospěšných prací či domácího vězení) by v případech prvopachatelů u majetkové a hospodářské kriminality nebylo dostatečné. Při této trestné činnosti je dle mého názoru kromě potrestání pachatele důležité i zajistit náhradu škody poškozenému. Pokud odsouzený bude nadále vykonávat své zaměstnání, je zde větší šance na rychlejší úhradu škody než při výkonu trestu odnětí svobody. Při současném uložení vysokého peněžitého trestu a trestu domácího vězení by byla lépe zajištěna náhrada škody za současného omezení pohybu odsouzeného, zároveň by v takovém případě nevznikaly náklady za výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody.

⁸⁹ ŠEBA, J.: *Peněžitý trest – jeho výhody, úskalí a aplikace*, Kriminallistika, 2018, č. 3, s. 166.

⁹⁰ DRÁPAL, J.: *Jak upravit evropskou a českou úpravu peněžitého trestu, aby byla funkční?*, Státní zastupitelství, 2017, č. 2, s. 41.

⁹¹ *Podíl uložených peněžitých trestů stoupl na rekordní maximum*, 2019, dostupné online na: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/tiskove-zpravy/2298-podil-uloenych-penitych-trest-stoupl-na-rekordni-maximum> [cit. 17. 03. 2020].

4. Alternativní tresty ve Francii

4.1 Umístění pod elektronický dohled

Alternativní trest *placement sous surveillance électronique*, jež lze do češtiny doslovně přeložit jako umístění pod elektronický dohled, je francouzskou obdobou našeho trestu domácího vězení, která byla do francouzského právního řádu zavedena zákonem z 19. prosince 1997. Francouzská právní úprava však tento trest nepovažuje za pravý alternativní trest, ale za způsob personalizace trestu odnětí svobody. Dle článku 132-26-1 francouzského trestního zákoníku může soud, pokud výměra trestu odnětí svobody u prvopachatele nepřevyšuje dva roky a u recidivisty jeden rok, rozhodnout o tom, že trest bude vykonán zcela nebo zčásti v režimu umístění pod elektronický dohled. Jednou z podmínek je, aby pachatel v době před vynesením rozsudku vykonával zaměstnání či byl studentem nebo se aktivně snažil najít si zaměstnání. Dle výše zmíněného článku je další podmínkou souhlas obžalovaného, který byl před udělením souhlasu soudem poučen, že se může o pomoc s rozhodnutím obrátit na svého obhájce. Pokud obžalovaným je nezletilý, musí s uložením tohoto trestu souhlasit jeho zákonný zástupce.

Umístění pod elektronický dohled spočívá v tom, že odsouzený je povinen zůstat na určené adrese v době vymezené soudem. Pokud však pachatel má vykonávat trest mimo své trvalé bydliště, je dle článku 723–7 francouzského trestního řádu třeba také souhlasu vlastníka nemovitosti, pokud je pachatel nájemcem. Konkrétní doba je vždy určena individuálně s ohledem na pachatelovo zaměstnání či školní povinnosti. Odsouzenému je také umožněno jednou týdně navštívit bohoslužbu. Odsouzený je povinen nosit náramek, který je propojený s elektronickým pozorovacím zařízením, které kontrolují pracovníci probační a mediační služby. Náramek byl v minulosti umístěn i na předloktí, v současnosti je umístěn výhradně na kotníku a je spojen s telefonní ústřednou, která je umístěna v místě bydliště odsouzeného. Pokud dojde k přerušení signálu, spustí se alarm z telefonní ústředny, která zároveň okamžitě podá hlášení probační službě. Probační služba se s odsouzeným spojí telefonicky, nebo se pracovník osobně dostaví do jeho bydliště a zjistí, z jakého důvodu se spojení přerušilo. Alarm může deaktivovat na dálku pouze pracovník probační služby, a to až poté, co zjistí příčinu přerušování spojení.⁹²

⁹² ALLARIA, C.: *Le placement sous surveillance électronique: espace et visibilité du châtiment virtuel*, Champ pénal/ Penal field, 2014, č. 11, s. 36.

Pokud odsouzený výkon tohoto trestu opakovaně poruší, soud může dle článku 723–13 francouzského trestního řádu umístění pod elektronický dohled zrušit a nařídít výkon trestu odnětí svobody. O tom, zda dané porušení výkonu trestu bylo závažné a je tedy důvodné nařídít výkon trestu odnětí svobody, rozhodne soud po obdržení stanoviska státního zástupce. Část trestu, která byla vykonána k rámci elektronického monitoringu, se však od trestu odnětí svobody odečte, a tak odsouzený vykoná pouze zbytek trestu ve vězení.

Tento trest je výhodný zejména z důvodu minimálních nákladů státu na jeho výkon, jelikož kromě nákladů na pořízení elektronického náramku a provoz probační služby hradí ostatní náklady, což jsou zejména náklady na provoz a údržbu telefonní ústředny či nutnost opravy elektronického náramku, odsouzený. Stát také nemusí hradit náklady odsouzeného na stravu a ubytování, naopak díky tomu, že odsouzený nadále může vykonávat své zaměstnání, může zdanit jeho příjmy. Velmi důležitým faktorem je také možnost kontaktu s rodinou, přáteli a spolupracovníky, kteří by měli mít pozitivní vliv na převýchovu pachatele.⁹³

V čem spatřuji nedokonalost francouzské právní úpravy je to, že k uložení tohoto trestu postačuje pouhé aktivní hledání zaměstnání. Dle mého názoru pouhá spolupráce s úřadem práce nezaručuje, že se pachatel vyvaruje další trestné činnosti, zejména takové, jejímž prostřednictvím by si obstarával prostředky k naplnění základních životních potřeb. Podle mě by bylo lepší takový trest ukládat buď pachatelům již zaměstnaným nebo stanovit konkrétní dobu, do které po uložení tohoto trestu musí pachatel zaměstnání (alespoň na částečný úvazek) najít.

Novelou z března 2019 byl s účinností od 24. března 2020 zaveden do francouzského právního řádu nový druh trestu, a to *détention à domicile sous surveillance électronique*, který se rovná našemu trestu domácího vězení. Tento trest je velmi podobný trestu umístění pod elektronický dohled a dle článku 131–4–1 francouzského trestního zákoníku ho lze uložit místo trestu odnětí svobody, a to na dobu od 15 dnů do šesti měsíců. Výkon tohoto trestu je v podstatě identický jako u výkonu trestu umístění pod elektronický dohled, tedy odsouzený je povinen setrvat ve svém bydlišti v soudem stanoveném čase a plnění této povinnosti je kontrolováno prostřednictvím elektronického monitoringu. Dle článku 464–2 francouzského trestního řádu, který byl do francouzského právního řádu zaveden taktéž novelou z března 2019, musí soud v případě, kdy by ukládal trest odnětí svobody v délce nejvýše jednoho roku, buď uložit tento trest domácího vězení, nebo nařídít výkon trestu odnětí svobody v režimu polo–svobody či

⁹³ RAZAC, O.: *La matérialité de la surveillance électronique*, Déviance et société, 2013, č. 37, s. 393.

umístění pod elektronický dohled. Pokud by soud chtěl uložit takto krátký trest odnětí svobody, musí to náležitě odůvodnit. Touto novelou se projevuje snaha francouzských zákonodárců o snížení počtu krátkodobých trestů odnětí svobody.

Přestože jsou oba tyto tresty na první pohled stejné, dle francouzského právního řádu je v nich rozdíl v tom, že při ukládání umístění pod elektronický dohled soud uloží pachateli trest odnětí svobody, ale zároveň určí, že trest bude vykonán v režimu umístění pod elektronický dohled. Pokud je však ukládán tento nový trest, stejně jako u nás je pachateli přímo uložen trest domácího vězení.

4.2 *Obecně prospěšné práce*

Přestože je trest obecně prospěšných prací (*travaux d' intérêt général*) velmi dobře propracovaný, není až tak hojně využíván (v roce 2018 bylo z celkového počtu 549.980 odsouzených k tomuto trestu odsouzeno 13.322 pachatelů, tedy přibližně 2,4 % všech odsouzených).⁹⁴ Do francouzského právního řádu byl zaveden v roce 1983. Trest obecně prospěšných prací může být uložen buď jako trest samostatný, nebo jako trest vedlejší. Samostatně může být tento trest uložen těm prvopachatelům, kteří spáchali delikt, jehož horní hranice výměry trestu odnětí svobody nepřevyšuje dva roky, u recidivistů tato horní hranice nesmí převyšovat jeden rok. Pokud je trest obecně prospěšných prací ukládán jako trest vedlejší, k výše uvedeným hraničním výměry trestu odnětí svobody se nepřihlíží. Na rozdíl od naší právní úpravy je ve Francii možné uložit tento trest i vedle trestu odnětí svobody či domácího vězení jakožto jedna z povinností, která má pachatele přimět k tomu, aby nadále vedl řádný život.

Dle francouzského právního řádu lze, stejně jako dle našeho právního řádu, trest obecně prospěšných prací uložit pouze tehdy, jestliže je k tomu pachatel zdravotně způsobilý. Na rozdíl od české právní úpravy však o zdravotní způsobilosti rozhodují ve Francii specializovaní lékaři, jež jsou zapsáni jako soudní znalci. Pachatel musí s uloženým trestem souhlasit, a proto musí být přítomen při vyhlášení rozsudku, kdy je mu dostatečně vysvětleno, v čem bude výkon trestu obecně prospěšných prací spočívat a následně vyslovit svůj souhlas.

Soud může tento trest uložit v rozmezí 20 až 120 hodin za méně závažné delikty, za spáchání více závažného deliktu může soud pachateli uložit až 400 hodin. Horní hranice byla navýšena z původních 280 hodin na 400 hodin novelou francouzského zákoníku z roku 2019. Soud také určí, do kdy musí být trest vykonán, nejdéle však do 18 měsíců. Tato stanovená

⁹⁴ roční statistika francouzského ministerstva spravedlnosti dostupná na http://www.justice.gouv.fr/art_pix/CC%202019_V8.pdf [cit. 02. 03. 2020].

hranice však může být prodloužena, a to např. ze zdravotních důvodů či z důvodu výkonu trestu odnětí svobody. Naopak výkonu tohoto trestu nebrání situace, kdy je pachatel odsouzen k trestu odnětí svobody v režimu polo-svobody či vnějšího umístění, umístěn pod elektronický dohled či pobývá v zařízení umožňujícím výkon trestu obecně prospěšných prací.⁹⁵ Na rozdíl od české právní úpravy je ve Francii stanoveno, že pokud odsouzený nadále pracuje, může za týden vykonat pouze 12 hodin obecně prospěšných prací.

Pokud je trest obecně prospěšných prací ukládán jako trest samostatný, soud zároveň uloží i náhradní trest odnětí svobody až do výše 2 let a pokutu až do výše 30.000 eur, což je další rozdíl oproti české právní úpravě, jelikož ve Francii nemají stanovený přepočít za nevykonané hodiny trestu obecně prospěšných prací. Na rozdíl od českého právního řádu také nelze přeměnit tento trest v trest domácího vězení, a to především kvůli tomu, že trest obecně prospěšných prací je často ukládán zároveň s trestem domácího vězení, a tak by taková přeměna vedla pouze k prodloužení trestu domácího vězení.

Hlavním důvodem, proč tento trest není častěji ukládán, je to, že ve Francii je nedostatek pracovních pozic, kde by odsouzení mohli tento trest vykonávat. V jurisdikci pařížského soudu bylo v roce 2010 pouze 150 pracovních míst a situace se nelepší. Dle Portelliho⁹⁶ stát raději připravuje plány na stavbu nových věznic, než aby se zasadil o zřízení nových pracovních míst, a tak je ve výsledku levnější a snazší odsouzeného umístit do věznice, což je paradoxní vzhledem k tomu, že tento trest má právě snižovat přeplněnost věznic.

4.3 Polo–svoboda a vnější umístění

Polo–svoboda (*la semi-liberté*) a vnější umístění (*le placement à l'extérieur*) jsou dva méně využívané tresty, jež jsou si velmi podobné, a tak jsou společně uvedeny v rámci jedné podkapitoly. Polo–svoboda je v podstatě opakem trestu umístění pod elektronický dohled, jelikož tento trest spočívá v tom, že odsouzený v rámci pracovní doby (příp. v čase výuky či v čase výkonu opatření uloženého v rámci sociálně-soudního dohledu) se pohybuje volně, avšak po skončení této doby je povinen se vrátit do specializovaného zařízení, které je určeno pro výkon tohoto trestu. V takovém zařízení pobývá i o víkendech či svátcích. Dle článku 712-8 francouzského trestního řádu o době, kterou odsouzený stráví na svobodě, rozhoduje soud dle pracovní doby či jiné povinnosti odsouzeného. Na žádost odsouzeného však tato doba může být měněna, a to i rozhodnutím ředitele specializovaného zařízení v závislosti na aktuální

⁹⁵ článek 131-26 francouzského trestního zákoníku

⁹⁶ PORTELLI, S.: *Les alternatives à la prison*, Pouvoirs, 2010, č. 135, s. 19.

potřebě odsouzeného (např. v případě změny pracovní doby). Tato zařízení jsou zřizována vězeňskou službou zpravidla při věznicích a jejich režim je podobný tomu ve věznicích, a tak je odsouzený donucen dodržovat přísnější pravidla a disciplínu, než by musel při výkonu trestu umístění pod elektronický dohled. Jedním z hlavních důvodů, proč je tento trest málo ukládán, je nedostatek míst, kde může být vykonán. K 1. 1. 2019 existovalo ve Francii pouze 10 specializovaných zařízení a 20 specializovaných oddělení.⁹⁷

Tento trest může být uložen za stejných podmínek jako trest umístění pod elektronický dohled, tedy za situace, kdy horní hranice trestu odnětí svobody nepřekračuje dva roky u prvopachatele a jeden rok u recidivisty. Nepodmíněný trest odnětí svobody také může být v tento trest přeměněn v případě, že zatím nevykonaná část trestu odnětí svobody je kratší než dva roky. S uložením tohoto trestu musí pachatel souhlasit.

Ve více než 90 % případů je tento trest ukládán z důvodu, že pachatel má stálé zaměstnání, nebo je ukládán zároveň s některým dalším opatřením.⁹⁸ Trest polo–svobody je možné uložit v podstatě vedle všech dalších trestů a je také možné současně s ním uložit i některé další povinnosti, např. náhradu škody, kterou pachatel svým trestným činem způsobil či zákaz styku s určitými osobami. V praxi je však nemožné kontrolovat, zda se pachatel doopravdy zdrží styku s určenou osobou, jelikož mezi koncem pracovní doby a časem nástupu do specializovaného zařízení může mít odsouzený určitý volný čas, v němž není pod dohledem. V případě neplnění uložených povinností či opakovaném porušování podmínek výkonu tohoto trestu je trest přeměněn na nepodmíněný trest odnětí svobody, který odsouzený vykoná v klasické věznici.

Vnější umístění je trest velmi podobný trestu polo–svobody. Tento trest umožňuje, aby byl odsouzený zaměstnán mimo vězeňské zařízení buď s dohledem, nebo bez dohledu vězeňského personálu. Na rozdíl od polo–svobody si však odsouzený nemůže vybrat zaměstnání, které bude po dobu výkonu trestu vykonávat, ale určí mu ho soud. V případě zaměstnání s dohledem je odsouzený při výkonu práce pod neustálým dohledem dozorců, v druhém případě se režim neliší od trestu polo–svobody až na výše zmíněný fakt, že práce je odsouzenému určena soudem.⁹⁹

⁹⁷ roční statistika francouzského ministerstva spravedlnosti dostupná na http://www.justice.gouv.fr/art_pix/CC%202019_V8.pdf [cit. 02. 03. 2020].

⁹⁸ PORTELLI, S.: *Les alternatives à la prison*, Pouvoirs, 2010, č. 135, s. 25.

⁹⁹ *La semi-liberté et le placement à l'extérieur*, 2002, dostupné online na: <http://prison.eu.org/la-semi-liberte-et-le-placement-a> [cit. 17. 03. 2020].

Vnější umístění s dohledem lze dle článku D128 francouzského trestního řádu uložit pachateli, jehož nevykonaná část trestu odnětí svobody je menší nebo rovna pěti let za podmínky, že nebyl v minulosti potrestán trestem odnětí svobody, který by trval déle než 6 měsíců. Tento trest také může být odsouzenému, který byl již dříve odsouzen k trestu odnětí svobody delšímu než 6 měsíců, pokud v současnosti splňuje podmínky pro podmíněné propuštění či pro uložení trestu polo–svobody. Vnější umístění bez dohledu lze dle článku D136 francouzského trestního řádu uložit odsouzenému, jehož nevykonaná část trestu je rovna nebo menší než dva roky (v případě recidivisty rovna nebo menší než jeden rok), odsouzenému, který byl podmíněně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody s podmínkou výkonu části trestu v režimu vnějšího umístění, nebo odsouzenému, který splňuje podmínky pro podmíněné propuštění a zbývá mu vykonat trest v maximální výši tři roky.

Dalším rozdílem mezi vnějším umístěním s dohledem a bez dohledu je způsob výkonu práce a odměňování. Odsouzený v režimu s dohledem je evidován jako zaměstnanec na dohodu, nemá tudíž uzavřenou pracovní smlouvu, a jeho příjem je zasílán na účet soudu, který nad ním vykonává dohled, jež pak danou částku přeposílá na transparentní účet, který podporuje resocializační programy. Tato práce má tak spíše povahu obecně prospěšných prací. Naopak odsouzený v režimu bez dohledu má uzavřenou pracovní smlouvu a jeho odměna je taktéž posílána na účet dohlížejícího soudu, ale soud tuto částku rozdělí mezi organizace podporující oběti trestných činů a další část zašle tomu, vůči kterému má odsouzený vyživovací povinnost. V případě, kdy odsouzený způsobil svým trestným činem škodu a byl k její náhradě odsouzen, je možné použít část jeho mzdy i na náhradu škody.

Dle mého názoru by se trest polo–svobody mohl stát zajímavou kombinací trestu domácího vězení (odsouzený může vykonávat své zaměstnání) a trestu odnětí svobody (v určený čas musí pobývat ve specializovaném zařízení vězeňského typu). Odsouzený by tak mohl zůstat ve svém zaměstnání, a tak rychleji uhradit případnou škodu způsobenou jeho trestným činem, a zároveň by musel dodržovat režim specializovaného zařízení, což by ho mělo odradit od páčání další trestné činnosti. Jelikož je však tento trest ve Francii málo využívaný, je otázkou, zda by tomu u nás bylo jinak.

4.4 Sociálně-soudní dohled

Sociálně-soudní dohled (*le suivi socio-judiciaire*) byl do francouzského právního řádu zakotven zákonem z 17. června 1998. Je především ukládán jako vedlejší trest, je však možné ho uložit i jako trest hlavní. Jeho hlavním cílem je působit na pachatele tak, aby v budoucnu

nepáchal další trestnou činnost, a podpořit ho v opětovném začleňování do společnosti. Pro méně závažné trestné činy (*les délits*) lze tento trest uložit maximálně na deset let, v případě více závažných trestných činů (*les crimes*) ho lze uložit až na dvacet let. V případě porušení výkonu tohoto trestu lze dle článku 131-36-1 francouzského trestního zákoníku uložit odsouzenému náhradní trest odnětí svobody. Pro méně závažné trestné činy nesmí být tento náhradní trest delší než tři roky, pro závažnější trestné činy nesmí náhradní trest překročit sedm let. Opatření, která jsou odsouzenému uložena, můžou mít různé formy, odsouzený je například povinen ohlásit změnu adresy nebo zdržet se kontaktu s určitými osobami.¹⁰⁰

Tento trest vždy zohledňuje osobnost pachatele a konkrétní okolnosti případu. Například pokud odsouzený spáchá některý ze sexuálních či mravnostních trestných činů na nezletilém, může mu být zakázáno vykonávat zaměstnání, při kterém by byl v kontaktu s nezletilými. Dále mu může být zakázáno navštěvovat či navazovat kontakt s nezletilými nebo je povinen nenavštěvovat soudem určená místa.¹⁰¹

Dohled nad výkonem tohoto trestu provádí probační služba. K 1. říjnu 2019 vykonávalo trest sociálně-soudního dohledu celkem 6.641 odsouzených.¹⁰²

Obsahem se sociálně-soudní dohled v podstatě neliší od možnosti soudu uložit přiměřená omezení a povinnosti dle českého trestního zákoníku.

¹⁰⁰ *Le suivi socio-judiciaire*, (2008), dostupné online na <http://www.justice.gouv.fr/justice-penale-11330/lapplication-de-la-peine-11337/le-suivi-socio-judiciaire-16419.html> [cit. 18. 03. 2020].

¹⁰¹ *Le suivi socio-judiciaire*, (2019), dostupné online na <https://www.cabinetaci.com/le-suivi-socio-judiciaire/> [cit. 21. 03. 2020].

¹⁰² *Le suivi socio-judiciaire*, (2019), dostupné online na http://www.criavs-picardie.org/iso_album/fiche_n_18_le_suivi_socio_judiciaire.pdf [cit. 21. 03. 2020].

5. Návrhy de lege ferenda

Zákonná úprava podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dohledem je v zásadě dobře propracovaná, nicméně v praxi nejsou příliš často ukládána přiměřená omezení a povinností, což je dle mého názoru třeba změnit, jelikož vhodně individualizují trest, zejména prosté podmíněné odsouzení. Zrušení zákazu kumulace podmíněného odsouzení a trestu obecně prospěšných prací by také mohlo přispět k lepší individualizaci trestu, jelikož tyto tresty si svou povahou neodporují a mohl by tak být zvýšen výchovný účinek trestu.

Trest domácího vězení se jeví jako vhodná náhrada nepodmíněného trestu, a proto se domnívám, že by bylo účelnější navázat jednu z podmínek pro uložení trestu domácího vězení na konkrétní trestní sazbu stejně jako je tomu v případě podmíněného trestu. Došlo by tím ke zvětšení okruhu pachatelů, kterým lze tento trest uložit, jelikož dle současné právní úpravy lze trest domácího vězení uložit pouze za přečin. Je však samozřejmé, že odsouzený by byl veden k zachování pracovních návyků, rodinných a společenských vazeb a také k náhradě újmy, kterou trestným činem způsobil.

Možnost přeměny trestu obecně prospěšných prací v peněžitý trest a v trest domácího vězení bývá kritizována. Domnívám se, že možnost přeměny trestu obecně prospěšných prací v jiný alternativní trest by měla být zrušena, jelikož smyslem alternativního trestu je dát odsouzenému poslední šanci k nápravě, a tak přeměnou alternativního trestu v jiný alternativní trest se tento smysl ztrácí. Pokud by však zákonodárce chtěl možnost přeměny zachovat, bylo by dle mého názoru vhodné zakotvit v zákoně přepočtové pravidlo pro přeměnu tohoto trestu v peněžitý trest.

Naopak možnost přeměny peněžitého trestu v jiný alternativní trest lze hodnotit kladně, avšak v české právní úpravě chybí přepočtové pravidlo pro přeměnu peněžitého trestu v trest obecně prospěšných prací či v trest domácího vězení. Dle mého názoru by se do české právní úpravy mělo takové přepočtové pravidlo zakotvit. Zákonem by také měla být určena výměra náhradního trestu odnětí svobody tak, aby byl určen dle počtu denních sazeb, jelikož dle současné právní úpravy lze uložit za stejně vysoký peněžitý trest jinak dlouhý náhradní trest odnětí svobody.

Z francouzských alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, jež byly představeny ve čtvrté kapitole, by česká právní úprava mohla převzít trest polo–svobody. Jedná se o kombinaci trestu domácího vězení a trestu odnětí svobody, kdy dle mého názoru z každého z těchto trestů byly převzaty jejich výhody. Vzhledem k tomu, že je ve Francii velmi zřídka

ukládán, je otázkou, zda by takový trest, který by byl vzhledem k nutnosti zřízení specializovaných zařízení pro odsouzené zpočátku velmi nákladný, byl u nás opravdu využíván.

Závěr

Hlavním cílem této diplomové práce bylo rozebrat českou platnou právní úpravu alternativních trestů v užším smyslu, konkrétně podmíněné odsouzení (včetně podmíněného odsouzení s dohledem), domácí vězení, trest obecně prospěšných prací a peněžitý trest, a zároveň přiblížit francouzskou právní úpravu alternativních trestů a srovnat ji s českou právní úpravou.

Nepodmíněný trest odnětí svobody má bezpochyby spoustu negativ, jako je přeplněnost věznic, stigmatizace odsouzeného či jeho finanční náročnost. Prostředí věznice navíc působí na odsouzeného negativně a je velmi pravděpodobné, že se nezdrží dalšího páchaní trestné činnosti. I přesto je však nepodmíněný trest odnětí svobody velmi důležitým trestem, který by měl být ukládán pachatelům závažné trestné činnosti, u které nelze uložit jiný trest, nebo pokud předchozí uložené alternativní tresty nevedly k nápravě pachatele. U každého pachatele by se vždy mělo zvážit, zda jeho odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody je vhodným následkem spáchaného činu.

Smyslem ukládání alternativních trestů je snížit počet krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody. Alternativní tresty jsou na rozdíl od nepodmíněného trestu odnětí svobody výhodné v tom, že nedochází k izolaci odsouzeného ve věznici. Odsouzenému je tak dáno najevo, že se mu důvěřuje, že se dokáže napravit i bez uvěznění a že si uvědomí protiprávnost svého činu. Další výhodou je, že při využití alternativního trestu se uvolňuje místo ve věznicích pro pachatele závažnější trestné činnosti, a zároveň se snižují náklady na výkon trestu.

Česká právní úprava dle mého názoru obsahuje dostatečný počet alternativních trestů, a tak není třeba zavádět nové druhy alternativních trestů. Domnívám se, že trest polo–svobody by sice mohl být trestem, který bychom mohli převzít z francouzské právní úpravy, s ohledem na nízký počet uložení ve Francii je však nejisté, zda u nás by tomu bylo jinak.

Trest podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dohledem, jež je často ukládán, má dobře propracovanou zákonnou úpravu. V praxi je však málo využíváno ukládání přiměřených omezení a povinností, což by se mělo změnit, jelikož vedou k individualizaci trestu. Zrušení zákazu ukládání podmíněného odsouzení a obecně prospěšných prací by také mohlo přispět k větší individualizaci trestu.

Trest domácího vězení je stále ukládán v řádu stovek případů ročně, ačkoliv se jeví jako vhodná náhrada nepodmíněného trestu. S ohledem na omezenou možnost kontroly se soudy dříve zdráhaly ukládat tento trest, ale vzhledem k tomu, že od roku 2018 byl spuštěn

elektronický monitoring lze doufat, že trest domácího vězení bude ukládán častěji. Domnívám se, že by bylo vhodnější navázat jednu z podmínek pro uložení tohoto trestu na konkrétní trestní sazbu stejně jako je tomu v případě podmíněného trestu. V současnosti lze domácí vězení uložit pouze za přečin, a tak je omezen okruh pachatelů, kterým by tento trest mohl být uložen.

Zavedení zákazu opětovného ukládání trestu obecně prospěšných prací v případě, kdy pachateli byl trest obecně prospěšných prací v posledních třech letech přeměněn na trest odnětí svobody, lze hodnotit pozitivně. Z praxe soudů vyplývá, že přestože v zákoně není vyjádřen absolutní zákaz opětovného uložení, je opětovně ukládán opravdu minimálně. Naopak bývá kritizována možnost přeměny tohoto trestu na peněžitý trest a na trest domácího vězení. Za situace, kdy odsouzený bez ospravedlnitelného důvodu trest obecně prospěšných prací nevykoná, by se dle mého názoru měl tento trest přeměnit v nepodmíněný trest odnětí svobody, protože smyslem alternativního trestu je dát odsouzenému poslední šanci na nápravu. Navíc není v zákoně zakotveno žádné přepočtové pravidlo, podle kterého by měl být trest obecně prospěšných prací přeměněn na peněžitý trest. Dle mého názoru by možnost přeměny trestu obecně prospěšných prací v jiný alternativní trest měla být ze zákona vypuštěna, pokud by ji však zákonodárce chtěl zachovat, bylo by vhodné doplnit do zákona přepočtové pravidlo pro přeměnu tohoto trestu v peněžitý trest.

Peněžitý trest byl soudy dlouhou dobu opomíjen, ale v roce 2018 došlo k významnému zvýšení počtu uložených peněžitých trestů. Přestože možnost přeměnit peněžitý trest v jiný alternativní trest v případech, kdy by výkonem tohoto trestu byla např. ohrožena vyživovací povinnost, se mi zdá rozumná, není v zákoně zakotveno přepočtové pravidlo pro přeměnu peněžitého trestu v trest obecně prospěšných prací či v trest domácího vězení. Pro sjednocení právní praxe by tak bylo vhodné takové přepočtové pravidlo do zákona zavést, a zároveň stanovit výměru náhradního trestu odnětí svobody tak, aby byl určen dle počtu uložených denních sazeb, protože jinak bude dále nastávat situace, kdy pro stejně vysoký peněžitý trest bude uložen jinak dlouhý náhradní trest odnětí svobody.

Francouzská právní úprava obsahuje širokou škálu alternativních trestů, ale ne všechny jsou často využívány. I přes to dle statistiky Rady Evropy máme dvakrát větší počet vězňů na 100.000 obyvatel než Francie. Řada alternativních trestů je užívána ve Francii stejně jako u nás, ale některé z nich v naší právní úpravě nenajdeme.

Podmíněné odsouzení bylo zakotveno jako první alternativa k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Stejně jako u nás je jako jedna z alternativ využíván peněžitý trest, francouzská právní úprava má však výrazně nižší horní hranici tohoto trestu, kdy pachateli lze uložit peněžitý trest v maximální výši 360.000 eur (9.788.400 Kč), zatímco naše právní úprava

umožňuje uložit pachateli peněžité trest až do výše 36.500.000 Kč. Domnívám se, že česká právní úprava je vhodnější, protože umožňuje uložit vysoké peněžité tresty v případě závažné hospodářské kriminality.

Za nepřehlednou považuji francouzskou právní úpravu trestu domácího vězení, kdy ve francouzském trestním zákoníku je zakotven trest *placement sous surveillance électronique*, který je považován za pouhý způsob personalizace trestu odnětí svobody, a nový trest *détention à domicile sous surveillance électronique*, který má povahu samostatného trestu. Sice dle francouzského právního řádu je z formálního hlediska malý rozdíl, ale obsahově jsou identické, a tak se zdá být zbytečné mít dva takto podobné tresty. Českou právní úpravu domácího vězení považuji za srozumitelnější.

Trest obecně prospěšných prací je ve Francii málo využíván, a to především z důvodu nedostatku pracovních pozic pro odsouzené. Na rozdíl od české právní úpravy lze tento trest uložit vedle trestu domácího vězení či trestu odnětí svobody. Dalším rozdílem je, že zdravotní způsobilost pachatele je ve Francii posuzována soudním znalcem. Novelou francouzského zákoníku z března 2019 došlo ke zvýšení horní hranice na 400 hodin. Pravidlo, že pokud odsouzený nadále vykonává své zaměstnání, nesmí vykonat více než 12 hodin obecně prospěšných prací týdně, lze považovat za příliš restriktivní, jelikož dle mého názoru by si odsouzený měl určit sám, kolik hodin v daném týdnu chce obecně prospěšným pracím věnovat (za situace, kdy vykoná celý trest v rámci zákonem určené doby).

Polo–svoboda (*la semi-liberté*) a vnější umístění (*le placement à l'extérieur*) jsou dvě zajímavé alternativy v nepodmíněném trestu odnětí svobody, avšak nejsou příliš využívány. Spojují v sobě trest domácího vězení a nepodmíněný trest odnětí svobody, kdy odsouzený vykonává zaměstnání mimo věznici (v případě polo–svobody dokonce své původní zaměstnání), ale poté se vrátí do specializovaného zařízení, které má vězeňský režim. Sice se mi trest polo–svobody zdá zajímavý, otázkou je, zda by u nás byl více užívaný než ve Francii, jelikož francouzské soudy tento trest zřídka ukládají.

Poslední alternativní trest, kterému jsem se v této diplomové práci věnovala, je sociálně–soudní dohled. Tento trest je obdobou přiměřených omezení a povinností, které mohou být ukládány pachatelům dle českého trestního zákoníku.

Přestože alternativní tresty jsou v obou srovnávaných právních řádech zakotveny již několik let a jsou detailně propracovány, ne všechny alternativy jsou hojně využívány. Kladně lze hodnotit výrazné zvýšení ukládání peněžitého trestu v České republice a lze doufat, že díky zavedení elektronického monitoringu se zvýší i počet uložených trestů domácího vězení.

Seznam použitých zkratk

PMS – Probační a mediační služba

TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

TŘ – zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

ZPMS – zákon č. 257/ 2000 Sb., o Probační a mediační službě

ZSVM – zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

Monografie a komentáře

GŘIVNA, T. a kol.: Kriminologie, 5. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019

JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné, 6. vydání, Praha: Leges, 2017

JELÍNEK, J.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 6. vydání, Praha: Leges, 2016

SOLNAŘ, V.; FENYK, J.; CÍSAŘOVÁ, D.; VANDUCHOVÁ, M.: Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření., Praha: Novatrix, 2009

SOTOLÁŘ, A.; PÚRY, F.; ŠÁMAL, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha: C. H. Beck, 2000

ŠČERBA, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vydání, Praha: Leges, 2014

ŠTERN, P.; OUŘEDNÍČKOVÁ, L.; DOUBRAVOVÁ, D.: Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů, Praha: Portál, 2010

ŽATECKÁ, E.: *Postavení a úkoly Probační a mediální služby*, Ostrava: Key Publishing, 2007

Články a příspěvky ve sbornících

ALLARIA, C.: *Le placement sous surveillance électronique: espace et visibilité du châtement virtuel*, Champ pénal/ Penal field, 2014, č. 11

DRÁPAL, J.: *Jak upravit evropskou a českou úpravu peněžitého trestu, aby byla funkční?*, Státní zastupitelství, 2017, č. 2

PORTELLI, S.: *Les alternatives à la prison*, Pouvoirs, 2010, č. 135

PÚRY, F.; ŠÁMAL, P.: *Nad jedním rozhodnutím o probaci*, Trestní právo, 1997, č. 7-8

RAZAC, O.: *La matérialité de la surveillance électronique*, Déviance et société, 2013, č. 37

SUCHÝ, O.: *Probace, postavení a úloha probačních úředníků v mezinárodním srovnání*, Právní rozhledy, 1995, č. 7

ŠČERBA, F.: *Právní úprava nových alternativních trestů*. In: Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké právnické dny, květen 2009

- ŠEBA, J.: *Peněžitý trest – jeho výhody, úskalí a aplikace*, Kriminallistika, 2018, č. 3
- ŠELLENG, D.: *K novele trestních předpisů provedených zákonem č. 150/2016 Sb.*, Kriminallistika, 2016, č. 4
- VICHEREK, R.: *Přeměna peněžitého trestu*, Trestněprávní revue, 2017, č. 1
- VICHEREK, R.: *Přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení*, Státní zastupitelství, 2017, č. 4

Seznam použitých internetových zdrojů

- aktualita francouzského ministerstva spravedlnosti z roku 2008 dostupná online na <http://www.justice.gouv.fr/actualite-du-ministere-10030/peines-alternatives-a-lemprisonnement-et-amenagements-de-peine-16279.html> [cit. 28. 11. 2019].
- aktualita Ministerstva spravedlnosti: *Elektronické náramky jsou v ostrém provozu*, 2018, dostupná online na <https://www.justice.cz/?clanek=elektronicke-naramky-jsou-v-ostrem-provo-1> [cit. 10. 02. 2020]
- Co umí náramky pro vězně? Sledují trasu pohybu a měří alkohol od 0,2 promile*, 2018, dostupné online na <https://www.ceska-justice.cz/2018/09/umi-naramky-vezne-sleduji-trasu-pohybu-meri-alkohol-od-02-promile/> [cit. 11. 02. 2020]
- koncepce Probační a mediační služby do roku 2025 dostupná na https://www.pmscr.cz/download/2017_Koncepce_PM_do_roku_2025.pdf. [cit. 20. 02. 2020]
- La semi-liberté et le placement à l'extérieur*, 2002, dostupné online na: <http://prison.eu.org/la-semi-liberte-et-le-placement-a> [cit. 17. 03. 2020]
- Le suivi socio-judiciaire*, (2008), dostupné online na <http://www.justice.gouv.fr/justice-penale-11330/lapplication-de-la-peine-11337/le-suivi-socio-judiciaire-16419.html> [cit. 18. 03. 2020]
- Le suivi socio-judiciaire*, (2019), dostupné online na <https://www.cabinetaci.com/le-suivi-socio-judiciaire/> [cit. 21. 03. 2020]
- Le suivi socio-judiciaire*, (2019), dostupné online na http://www.criavspicardie.org/iso_album/fiche_n_18_le_suivi_socio_judiciaire.pdf [cit. 21. 03. 2020]
- Podíl uložených peněžitých trestů stoupl na rekordní maximum*, 2019, dostupné online na: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/tiskove-zpravy/2298-podil-uloenych-penitnych-trest-stoupl-na-rekordni-maximum> [cit. 17. 03. 2020]
- roční statistika francouzského ministerstva spravedlnosti dostupná na http://www.justice.gouv.fr/art_pix/CC%202019_V8.pdf [cit. 02. 03. 2020]

statistika Ministerstva spravedlnosti dostupná online na:
<https://www.justice.cz/web/msp/statistiky2> [cit. 17. 03. 2020]
statistika Rady Evropy SPACE I pro rok 2018 dostupná na
http://wp.unil.ch/space/files/2019/06/FinalReportSPACEI2018_190611-1.pdf, s. 28. [cit. 26. 11. 2019]
ŠÁMAL, P.: *Peněžité tresty z pohledu soudní praxe aneb jak zvýšit jejich ukládání*, 2018, dostupné online na: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/penezite-tresty-z-pohledu-soudni-praxe-aneb-jak-zvysit-jejich-ukladani> [cit. 16. 03. 2020]
VICHEREK, R.: *Účel trestu*, 2013, dostupné online na:
<https://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu-89770.html> [cit. 26. 11. 2019]

Seznam použitých právních předpisů (vše ve znění pozdějších předpisů)

Code de procédure pénale (francouzský trestní řád)
Code pénal (francouzský trestní zákoník)
francouzský zákon ze dne 10. 06. 1983
francouzský zákon ze dne 26. 03. 1891 (*loi Bérenger*)
francouzský zákon ze dne 17. 06. 1998
francouzský zákon ze dne 23. 03. 2019
vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení
zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích
zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
zákon č. 150/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
zákon č. 152/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o policii České republiky, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
zákon č. 253/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
zákon č. 257/ 2000 Sb., o Probační a mediační službě

zákon č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

zákon č. 390/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník a některé další zákony

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

zákon č. 562/1919 Sb. z. a n., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění

Seznam použité judikatury

nález Ústavního soudu ze dne 26. 04. 2007, sp. zn. II. ÚS 222/07

nález Ústavního soudu ze dne 30. 07. 2019, sp. zn. II. ÚS 4022/18

rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 17. 02. 1986, sp. zn. 4 Tz 2/86

rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. 08. 1987, sp. zn. 1 Tz 23/87

rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 08. 04. 2003, sp. zn. 4 Tz 16/2003

rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 05. 2007, sp. zn. 4 Tz 34/2007

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 08. 04. 2009, sp. zn. 11 Tz 117/2008

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 05. 2013, sp. zn. 11 Tz 17/2013

stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 02. 2014, sp. zn. Ts 43/2012

usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočka Tábor ze dne 07. 03. 1995, sp. zn. 14 To 57/95

usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. 08. 2006, sp. zn. 3 To 668/2006

usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 07. 06. 2013, sp. zn. 3 Nt 15/2013

usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 03. 1997, sp. zn. 2 Tzn 13/97

usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 10. 1998, sp. zn. 7 Tz 138/98

usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 02. 2001, sp. zn. 4 Tz 4/2001

usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 03. 2001, sp. zn. 7 Tz 41/2001

usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 06. 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001

usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 01. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1411/2010

usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 08. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1032/2011

usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 05. 2014, sp. zn. 6 Tdo 538/2014

usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 06. 2016, sp. zn. 4 Tdo 821/2016

usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 08. 2016, sp. zn. 5 Tdo 866/2016

usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 05. 2019, sp. zn. 8 Tz 59/2019-I

usnesení Ústavního soudu ze dne 06. 09. 2016, sp. zn. IV. ÚS 2139/16

usnesení Ústavního soudu ze dne 04. 04. 2017, sp. zn. II. ÚS 3323/16

Alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody a jejich srovnání s francouzskou právní úpravou

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá alternativami nepodmíněného trestu odnětí svobody. Jelikož se jedná o velmi rozsáhlé téma, zaměřila jsem se pouze na alternativní tresty v užším smyslu, tedy na podmíněné odsouzení, podmíněné odsouzení s dohledem, domácí vězení, obecně prospěšné práce a peněžitý trest. Cílem této práce je rozebrat českou platnou právní úpravu alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, porovnat ji s vybranými francouzskými alternativními tresty a případně navrhnout změny de lege ferenda. Diplomová práce se skládá z úvodu, pěti kapitol a závěru.

První kapitola se zabývá pojmem trestu a jeho účelem. Současně je v této kapitole nastíněn obecný úvod k alternativním trestům v české a francouzské právní úpravě.

Druhá kapitola se věnuje institutům souvisejícím s restorativní justicí, konkrétně probaci a mediaci. Zároveň je v této kapitole popsána organizace a činnost Probační a mediační služby.

Třetí kapitola se zaměřuje na jednotlivé české alternativní tresty v užším smyslu. Jednotlivé podkapitoly jsou řazené dle systematiky zákona. V rámci každé podkapitoly je trest charakterizován, poté následuje výčet podmínek, za kterých lze trest uložit, dále jsou zmíněny podmínky výkonu trestu a případné následky při porušení těchto podmínek.

Čtvrtá kapitola se věnuje vybraným francouzským alternativním trestům. Některé francouzské alternativní tresty jsou zakotveny i v českém právním řádu, ale diplomová práce představuje i francouzské alternativní tresty, které v rámci české právní úpravy upraveny nejsou. Jednotlivé francouzské tresty jsou porovnány s jejich českými alternativami.

Pátá kapitola shrnuje návrhy de lege ferenda představené v rámci třetí a čtvrté kapitoly.

V závěru diplomové práce jsou shrnuty získané poznatky z předchozích kapitol, a zároveň jsou zde znovu uvedeny návrhy na změnu právní úpravy, které by mohly zvýšit počet ukládaných alternativních trestů.

Klíčová slova

alternativní trest, probace a mediace, domácí vězení

Alternatives to unconditional sentence of imprisonment and their comparison with the French legislation

Abstract

This thesis deals with alternatives to unconditional imprisonment. Since this is a very extensive topic, I have focused only on alternative sentences in the narrower sense of the term, namely conditional conviction, conditional conviction with supervision, house arrest, community service and financial punishment. The aim of this thesis is to analyse the Czech lawful legislation of alternatives to unconditional imprisonment, to compare it with selected French alternative sentences and to propose changes *de lege ferenda*. The thesis consists of an introduction, five chapters and a conclusion.

The first chapter deals with the concept of punishment and its purpose. At the same time, this chapter outlines a general introduction to alternative punishments in Czech and French legislation.

The second chapter deals with institutes related to restorative justice, namely probation and mediation. This chapter also describes the organisation of the Probation and Mediation Service.

The third chapter focuses on individual Czech alternative punishments in the narrower sense. Individual subchapters are ordered according to the systematic of law. Within each subchapter the sentence is characterized, followed by a list of conditions under which the sentence can be imposed, as well as the conditions for the execution of the sentence and possible consequences in case of violation of these conditions.

The fourth chapter is devoted to selected French alternative punishments. Some French alternative punishments are also enshrined in the Czech legal order, but the thesis also presents French alternative punishments which are not regulated under the Czech legislation. Individual French punishments are compared with their Czech alternatives.

The fifth chapter summarizes the *de lege ferenda* proposals presented in the third and fourth chapters.

The conclusion of the thesis summarizes the knowledge gained from the previous chapters and at the same time there are again proposed proposals for changes in legislation which could increase the number of imposed alternative sentences.

Key words

alternative sentence, probation and mediation, house arrest